

LEGAL NATURE OF NON-CASH LOAN AGREEMENTS MADE WITH THE DELIVERY OF
CHEQUE BOOK

Dr. Öğr. Üyesi A. Oğuzhan HACİÖMEROĞLU*
Yavuz TOPÇU**

ÖZET

Çek defterinin muhatap banka tarafından çek hesabı sahibine teslim edilmesi ile 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında hesap sahibi ile banka arasında dönülemez bir gayrinakdi kredi sözleşmesinin kurulduğu kabul edilmiştir. Bunun sonucu olarak çek defteri basmaya ve vermeye yetkili olan bankalar, müşterilerine verdikleri çeklerin usulüne uygun bir şekilde kendilerine ibraz edilmeleri halinde, karşılığının bulunmaması durumunda düzenleyici dışındaki hamile belirli bir miktar ödeme yapmakla yükümlü kılınmışlardır. Bu çalışmada, iktisadi ve ticari hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan çeki ilişkin olarak bankaların kendi kaynaklarından ödemekle yükümlü olduğu tutar tüm yönleriyle incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: banka sorumluluk tutarı, gayrinakdi kredi, karşılıksız çek, kambiyo senedi

ABSTRACT

The delivery of the chequebook to the customer by the bank is regarded as an irrevocable and non-cash loan agreement between the account holder and the bank in accordance with the article 3(3) of the Cheque Law numbered 5941. As a result, the banks, which have the right to create and deliver the chequebooks, are obliged to make a certain amount of payment to the holder other than the drawer in case of insufficient funds at the account, upon the duly presentation of cheques of their own customers. This study examines all aspects of the amount that banks are obliged to pay from their own resources for the cheques being the essential elements of economic and commercial life.

Keywords: amount of bank liability, non-cash loan, dishonoured cheque, negotiable instruments

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, (oguzhaciomeroglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1838-4116).

** Türkiye Halk Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü, Kredi Risk Tasfiye Daire Başkanlığı Bölüm Müdürü, (av.yavuztopcu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3486-8786).
(Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 03.12.2019 / Kabul Tarihi: 20.12.2019).

I. GİRİŞ

Türk hukukunda çek, esas olarak Türk Ticaret Kanunu'nun "Kıymetli Evrak" kitabının kambiyo senetlerine ilişkin düzenlemeleri içeren 3. kısmında, poliçe ve bonoyu takiben düzenlenmiştir. Bu düzenleme biçimi, Türk hukukunda çekin de tıpkı poliçe ve bono gibi bir kambiyo senedi olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur¹.

Kullanımının yaygınlaşması ile çek ülkeye iktisadi ve ticari hayatın önemli bir unsuru haline gelmiştir. Çekle işlem yapan piyasa oyuncularının korunması, piyasada çek ile yapılan işlemlere olan güvenin tesis edilmesi, kayıt dışı ekonomi ile mücadele edilmesi, vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi gibi gerekçelerle çek ile yapılan işlemlerin ayrı bir kanunla düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda 19.03.1985 tarihli (mülga) 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun² 03.04.1985 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve 26.02.2003 tarihli 4184 sayılı kanunla da geniş ölçüde değişikliğe uğramıştır.

Nihayet, 14.12.2009 tarihli 5941 sayılı Çek Kanunu'nun³ yürürlüğe girmesiyle, 3167 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmış ve bu kanunda da özellikle karşılıksız çek keşide etmenin cezai sorumluluğuna da dahil olmak üzere muhtelif tarihlerde bazı değişiklikler yapılmıştır.

5941 sayılı Çek Kanunu'nun geçici 1'inci maddesinin üçüncü fıkrasında bankaların müşterilerine verdikleri eski çek defterleriyle ilgili olarak mülga Çek Kanunu'nun hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağı düzenlenmiştir.

Türk Hukuku'nda çek, biri genel kanunlardan olan Türk Ticaret Kanunu, diğeri ise daha özel bir düzenleme olan Çek Kanunu olmak üzere iki ayrı kanunda düzenlenmiş bulunmaktadır. Düzen-

leme içeriklerine bakıldığında Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan hükümlerin Cenevre Yeknesak Kurallarına⁴ uygun hükümler içermekte ve uluslararası yaklaşıma uygun olarak keşideciyi korumaktadır. Çek Kanunu hükümlerinin ise yeknesak kurallardan ayrılarak hamili ve kamu düzenini koruduğu görülmektedir. Bu düzenlemeler ile çek, Türk hukukuna özgü nitelikleri olan bir ödeme aracı haline gelmiştir⁵.

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından yayınlanan istatistiki çek raporlarına göre, Türkiye'de her yıl ortalama yaklaşık 705 milyar TL'lik 20 milyon adet çek bankalara ibraz edilmekte, bunların da yaklaşık 23 milyar TL'lik 606 bin âdeti karşılıksız işleme tabi tutulmaktadır. Bankalara ibraz edilen çek adet ve tutarlarına bakıldığında, çekin piyasada etkin ve önemli bir finansal enstrüman olarak kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla çek ile yapılan işlemlerin ülke ihtiyaçları gözetilerek ayrı bir kanunla düzenlenmesinin ekonomik bir zorunluluk olduğu söylenebilir.

Tablo 1: Yıllar İtibarıyla Bankalara İbraz Edilen Çek Bilgileri⁶

Yıl	Bankalara İbraz Edilen Çekler		Karşılıksız İşlemi Yapılan Çekler		Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek/İbraz Edilen Çek (%)	
	Adet	Tutar (Milyon TL)	Adet	Tutar (Milyon TL)	Adet	Tutar
2014	23.249.166	601.761	673.725	19.925	2,90	3,31
2015	22.813.642	674.125	775.872	27.291	3,40	4,05
2016	21.191.557	708.367	778.454	27.441	3,67	3,87
2017	19.914.218	784.876	435.458	17.079	2,19	2,18
2018	20.947.757	940.180	589.087	29.448	2,81	3,13
2019 (İlk 7 Ay)	10.940.524	518.588	383.433	18.603	3,50	3,59
Ortalama	19.842.811	704.650	606.005	23.298	3,05	3,31

⁴ CYK/1960

⁵ Oğuz, Sefer / Demirkapı, Ertan / Okuyan, H. Aydın (2017) 'Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi', Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, C. XII S. II, s.177, <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/387704>> s.e.t. 26.11.2019; benzer görüş için bkz. Ülgen, Hüseyin / Helvacı, Mehmet / Kendigelen, Abuzer / Kaya, Arslan (2015) Kıymetli Evrak Hukuku, 10. Bası, İstanbul, XII Levha, s. 234.

⁶ Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi (2019) 'Bankalara İbraz Edilen ve Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Bilgileri' <https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistiki_raporlar/ekler/1928/Bankalara_Ibraz_Edilen_ve_Karsiliksiz_Işlemi_Yapilan_Cek_Bilgileri_-_Temmuz_2019.pdf> s.e.t. 15.09.2019. Çalışmamızda son altı yıllık veriler dikkate alınmıştır.

¹ Kendigelen Abuzer (2019) Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Bası, İstanbul, Oniki Levha, s. 44; Bozer Ali/ Göle Celal (2018) Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Bası, Ankara, BTHAE, s. 221.

² Çalışmamızın bundan sonraki kısmında mülga Çek Kanunu olarak adlandırılacaktır.

³ 20.12.2009 Tarih ve 27438 Sayılı Resmi Gazete.

Çek kullanılmasının; çek kullananlar, bankalar ve milli ekonomi bakımından önemli faydaları bulunmaktadır⁷. Öncelikle, çekle yapılan ödeme nakitle yapılan ödemeye oranla daha büyük hız ve kesinliğe sahiptir. Bankada çekte tabi mevduatı olan kişi, üzerinde veya kasasında kaybolma veya çalınma ihtimali bulunan nakit parayı taşımak ve saklamak külfetinden kurtulmuş olur⁸. Çek kullanılmasının yaygınlaşması, daha ziyade kaydi para yönünden önemlidir. Kaydi parayla ödeme usulünün gelişmesi de ülkenin para sistemine etki yapar⁹.

Bu çalışmada, çek defterlerinin, bankalarca çek hesabı sahibine teslimi ile kurulan gayrinakdi kredi sözleşmesinin hukuki niteliği irdelenecek ve çekin karşılıksız çıkması halinde bankaların ödemekle yükümlü oldukları yasal sorumluluk ödenmesi için gerekli şartlar ve ödenmesinin sonuçları teorik ve uygulama açısından değerlendirilecektir.

II. ÇEKTE BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARI

A. GENEL OLARAK

Bankaların kendilerine ibraz edilen her bir çek yaprağı için, keşideci dışındaki yetkili hamile belirli bir tutarda ödeme yapma zorunluluğunun bulunduğu ve bunun dönülemez bir gayrinakdi kredi sözleşmesi olduğu hususları ilk defa mülga Çek Kanunu'nun 10. maddesinde düzenlenmişti. Bu düzenleme 5941 sayılı Çek Kanunu'nda da aynen korunmuştur.

Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin 2'inci fıkrasına göre kısmen veya tamamen karşılıksız kalan çekte, süresi içerisinde ibraz edilip de hamilin talebiyle "*karşılıksızdır*" işlemi yapılırken, mu-

hatap banka, kendi kaynaklarından, karşılıksız kalan tutarla ilgili çeşitli ihtimaller çerçevesinde hamile ödemede bulunmak zorundadır. Hamil reddetmediği müddetçe, banka tarafından ödenmek zorunda olan bu miktar, karşılıksızdır işleminin olmazsa olmaz bir parçasıdır¹⁰.

Muhatap bankanın, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için belirli bir tutarı ödemekle yükümlü olması, Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasına göre dönülemeyecek gayrinakdi kredi sözleşmesinin gereğidir. Gerçekten de anılan fıkarda "*hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayrinakdi kredi sözleşmesi*" hükmüne yer verilmiştir.

B. KAVRAM

Bankaların Çek Kanunu uyarınca, her bir çek yaprağı için yetkili hamile ödemekle yükümlü olduğu tutar için bankacılık literatüründe "*banka garanti tutarı*", "*banka kaynağı tutarı*", "*bankanın sorumlu olduğu tutar*", "*çek yaprak bedeli*", "*yasal garanti tutarı*", "*yasal sorumluluk tutarı*", "*karşılıksız bedeli*", "*çek yaprağı güvence bedeli*" gibi kavramlar kullanılmaktadır.

Doktrinde de bankaların ödemekle yükümlü olduğu tutar için farklı kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Poroy/Tekinalp bu tutarı "*özen ikaz akçesi*" olarak adlandırmakta iken¹¹; Göle ve Tekil "*kanuni garantili çek*" ifadesini tercih etmiştir¹².

Bu çalışmamızda TCMB tarafından tercih edilen ve uygulamada da sıklıkla kullanılan "*banka yasal sorumluluk tutarı*" ifadesi tercih edilmiştir. Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasına göre, bankanın yasal sorumluluk tutarı, Tür-

⁷ Detaylı bilgi için bkz. **Kınacıoğlu**, Naci (1999) Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Nobel Yayın, s. 261-262; **Can**, Halil/ **Güner**, Semih (1999) Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, Siyasal Kitabevi, s. 217-219.

⁸ **Tuna**, Ergun/ **Göç Gürbüz**, Diğdem (2018) Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak, 10. Baskı, İstanbul, Beta, s. 275-276.

⁹ **Öztaş**, Fırat (2019) Kıymetli Evrak Hukuku. 23. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 231-232.

¹⁰ **Poroy**, Reha/ **Tekinalp**, Ünal (2019) Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 23. Baskı, İstanbul, Vedat, s. 360

¹¹ **Poroy/Tekinalp**, s.360.

¹² **Göle**, Celal (1989) Çek Hukuku, Ankara, AÜSBF, s. 56; **Tekil**, Müge (1997) Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, Beta, s. 118.

kiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak TCMB tarafından her yıl ocak ayında belirlenerek, Resmî Gazete’de yayımlanmaktadır. TCMB tarafından yayımlanan son beş yıla ilişkin banka yasal sorumluluk tutarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir¹³.

Tablo 2: Yıllara Göre Banka Yasal Sorumluluk Tutarı

Mülga 3167 sayılı Kanun uyarınca her bir çek yaprağı için muhatap banka yasal sorumluluk tutarı			
Düzenleme	Resmî Gazete Tarih ve No	Yürürlük Tarihi	Tutar
Tebliğ	21 Ocak 2014 – 28889	27 Ocak 2014	660.-TL
Tebliğ	21 Ocak 2015 – 29243	26 Ocak 2015	700.-TL
Tebliğ	23 Ocak 2016 – 29602	25 Ocak 2016	740.-TL
Tebliğ	20 Ocak 2017 – 29954	27 Ocak 2017	815.-TL
Tebliğ	19 Ocak 2018 – 30306	29 Ocak 2018	940.-TL
Tebliğ	12 Ocak 2019 - 30653	28 Ocak 2019	1.255.-TL
5941 sayılı Kanun uyarınca her bir çek yaprağı için muhatap banka yasal sorumluluk tutarı			
Düzenleme	Resmî Gazete Tarih ve No	Yürürlük Tarihi	Tutar
Tebliğ	21 Ocak 2014 – 28889	27 Ocak 2014	1.120.-TL
Tebliğ	21 Ocak 2015 – 29243	26 Ocak 2015	1.200.-TL
Tebliğ	23 Ocak 2016 – 29602	25 Ocak 2016	1.290.-TL
Tebliğ	20 Ocak 2017 – 29954	27 Ocak 2017	1.410.-TL
Tebliğ	19 Ocak 2018 – 30306	29 Ocak 2018	1.600.-TL
Tebliğ	12 Ocak 2019 - 30653	28 Ocak 2019	2.030.-TL

C. ÇEK DEFTERİNİN TESLİMİ İLE KURULAN GAYRİNAKDİ KREDİ SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

1. Genel Olarak

Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesi uyarınca, muhatap bankanın, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için belirli bir tutarı ödemekle yükümlü olması, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayrinakdi kredi sözleşmesi hükmündedir.

Mülga Çek Kanunu’nun ilk metninde, çek hesabı sahibine çek defteri teslim edilmesinin “kredi sözleşmesi” olduğu hüküm altına alınmış; 4814 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle “kredi

sözleşmesi” ibaresi “gayrinakdi kredi sözleşmesi” olarak değiştirilmiştir. Çek hesabı sahibine çek defteri teslim edilmesi sırasında herhangi bir nakit ödeme yapılmaması, ödeme garantisinin ibraz zamanında hesapta çekin tam veya kısmi karşılığının bulunmaması halinde gündeme geleceği dikkate alındığında, çek defteri verilmesinin bankacılıkta yapılan kredi sınıflandırmaları içerisinde kanunen gayrinakdi kredi olarak değerlendirilmesi isabetli olmuştur. Dolayısıyla banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi sonucunu doğuran hukuki ilişki doğrudan kanun koyucu tarafından “gayrinakdi kredi sözleşmesi” olarak nitelendirilmiştir. Zira değişikliğe ilişkin madde gerekçesinde de “kredi” olarak ifade edilen sorumluluk temelini, çek defteri verilmesi sırasında bir nakit ödeme söz konusu olmadığından hukuki niteliği göz önüne alınarak “gayrinakdi kredi” olarak düzenlendiği ifade edilmiştir¹⁴.

Bankacılık Kanunu’nda kredi sayılan işlemler tahdidi olmayacak şekilde sayılmış fakat kredinin yasal bir tanımı yapılmamıştır. Tüm kredi işlemlerini kapsayacak eksiksiz bir tanım yapılması pek mümkün değildir. Kredi, “güven”, “vade” ve “risk” şeklinde kabul edilen kredi unsurlarından faydalanılmak suretiyle; derecelendirme sistemleri ile yapılan değerlendirmeler neticesinde, geri ödeneceği konusunda kendisine güven duyulan gerçek veya tüzel kişilere, bir miktar paranın veya banka itibarının, geri alınmak kaydıyla, belirli bir bedel (faiz ve/veya komisyon) karşılığında ve belirli bir süre için ödünç verilmesi olarak tanımlanabilir¹⁵.

Bankacılık uygulamasında krediler, nitelik, vade, teminat, kaynak, veriliş amacı ve tahsis yetkisi

¹³ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2019) ‘Karşılıksız Çek Yaprağı İçin Bankanın Sorumlu Olduğu Tutar’ <<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Bankacilik+Verileri/Karsiliksiz+Cek+Yapragi+Icin+Bankanın+Sorumlu+Oldugu+Tutarrr/>> s.e.t. 26.11.2019.

¹⁴ TBMM (2019) ‘Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu’ <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss58m.htm> s.e.t. 26.11.2019.

¹⁵ Mahmutoğlu, F. Selami (2003) Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suç ve İdari Suçlar, Ankara, Seçkin, s. 95.

gibi açılardan çeşitli sınıflandırmalara tâbi tutulmaktadır. Nitelik açısından yapılan sınıflandırmaya göre krediler, nakdi ve gayrinakdi olmak üzere ikiye ayrılırlar. Nakdi krediler, belirli bir vade sonunda faiziyle birlikte geri alınmak üzere bir miktar paranın ödünç verilmesidir. Gayrinakdi kredi ise bankanın bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi konusunda müşterisi lehine üçüncü kişilere taahhütte bulunması, garanti vermesidir¹⁶.

Bankacılık uygulamasında sıklıkla kullanılan gayrinakdi kredi türlerine örnek olarak, teminat mektupları, harici garantiler, akreditifler, aval/kabul kredileri gösterilebilir. Çek hesabı sahibine çek defteri verilmesinin gayrinakdi kredi olmasının, diğer gayrinakdi kredilerden ayrılan en belirgin yönü bu kredi sözleşmesinin kanunen zorunlu olarak yapılmış sayılmasıdır. Üstelik bu kredi sözleşmesi kanunen dönülemeyecek bir nitelik taşıdığından muhatap banka ve hesap sahibi tarafından sözleşmenin feshi istenemeyecek ve sağlanamayacaktır¹⁷.

Uygulamada bazı bankalar kanunen öngörülen bu gayrinakdi kredi için “çek taahhüt kredisi” kavramını kullanmaktadır. Çek defteri verilmesinin, şartların sağlanması halinde bankaların kendi kaynaklarından ödeme yapmasına sebebiyet verecek kanunen öngörülmüş bir gayrinakdi kredi sayılmasının pratikte bazı sonuçları vardır. Bankadan bankaya farklı uygulamalar olabilmekle beraber, bankalar çek hesabı açacakları müşterileri hakkında *rating* (skorlama) modülleri yardımı ile bir derecelendirme yapmakta ve kredi değerliliği belirli bir seviyenin üstünde olan müşterilerine çek hesabı açmayı ve çek defteri vermeyi tercih etmektedirler. Bu husus, bankalara, çek hesabı açarken ve çek defteri verirken basiret ve özen gösterme yükümlülüğü tahmil eden Çek Kanunu'nun 2'nci maddesinin birinci fıkrası hükmünün doğal bir sonucudur. Zira mezkûr hükme göre, bankalar, çek hesabı açtırmak isteyen yasaklı olup olmadığını araştırmalı ve ilgili kişinin

ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni göstermelidirler.

Bankalar, müşterilerine verecekleri çek yap- rağı adedine göre kendi kaynaklarından ödemek zorunda kalabilecekleri banka yasal sorumluluk tutarını da çek taahhüt kredisi alt limiti olarak müşterilerine tahsis edecekleri genel kredi limitine dâhil etmektedirler.

Bankalar ya doğrudan genel kredi sözleşme- si/kredi çerçeve sözleşmesi gibi asıl kredi sözleşme- sine çek taahhüt kredisi ile ilgili özel hükümler koymakta ya da çek taahhüt kredisi için ayrı bir sözleşme düzenlenmesi yoluna gitmektedirler. Bankalar bu sözleşmelere, yasal sorumluluk tutarını ödemek zorunda kaldıklarında, ödedikleri bedel için çek hesabı açtıkları müşterilerine rücu edebileceklerine ve müşteriye teslim ettikleri ancak henüz yasal sorumluluk tutarlarını ödemedikleri çekler için ise depo talep edebileceklerine ilişkin hükümler koymaktadırlar.

Çek taahhüt kredisi geri dönülemeyecek nitelikte olduğundan muhatap banka tahsis ettiği bu kredi karşılığında kanunda öngörülmemiş olmakla birlikte hesap sahibinden istediği teminatı talep etme hakkına da sahiptir¹⁸. Yargıtay da içtihatlarında bankaların yasal sorumluluk tutarlarına ilişkin olarak müşterilerinden henüz ibraz edilmeyen çek yaprakları için depo talebinde bulunabileceklerini ve/veya teminat isteyebileceklerini ifade etmektedir¹⁹.

Muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesine ilişkin bu genel izahattan sonra mezkûr sözleşmenin hukuki niteliğinin ne olduğu üzerinde duracağız.

2. Real Sözleşmedir

Sözleşmeleri, kurulmaları açısından taraflarının karşılıklı ve birbirine uygun irade

¹⁶ **Gümüş**, Sefer (2014) Bankacılıkta Pazarlama, İstanbul, Hiperlink, s. 674.

¹⁷ **Göle**, s. 198.

¹⁸ **Göle**, s.198-199; **Reisoğlu**, Seza (2003) Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara, s. 127; **Bozzer/Göle**, s. 442.

¹⁹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E.2015/14998, K.2016/6763, T.17.06.2016 ve E.2014/17913, K.20115/161, T.12.01.2015 kararları, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 12.11.2019.

beyanlarının yeterli olup olmadığına göre rızai ve real sözleşmeler şeklinde ikiye ayırabiliriz. Sözleşmenin kurulması ve sonuçlarını meydana getirebilmesi için tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının yeterli olduğu sözleşmelere rızai sözleşmeler²⁰ denir. Buna karşılık sözleşmenin kurulması ve sonuçlarını meydana getirebilmesi için tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının yeterli olmadığı, maddi bir fiilin de eklenmesinin gerektiği sözleşmeler de real sözleşmeler şeklinde isimlendirilir²¹. Burada kastedilen maddi fiil, bir eşyanın teslimidir²². Bu ayrımda muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki bu gayrinakdi kredi sözleşmesini real sözleşme olarak değerlendirmek gerekir. Zira Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre bankaya ibraz edilen çekin tamamen veya kısmen karşılıksız çıkması halinde bankanın yasal sorumluluk tutarını ödemesi yükümlülüğünün kaynağını hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan gayri nakdi kredi sözleşmesi teşkil etmektedir. Görüldüğü üzere söz konusu gayrinakdi kredi sözleşmesi, çek defterinin teslimi esnasında çek hesabı sahibi ile muhatap banka arasında kurulmaktadır. Burada real sözleşmeler için aranan maddi fiil, çek defterinin hesap sahibine teslimidir.

3. Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Özel Bir Türüdür

Sözleşmeler kural olarak sadece taraflarını etkiler²³. Buna borç ilişkisinin nispiyeti denir²⁴. Başka bir deyişle bir sözleşme kural olarak sadece

tarafları arasında hüküm ve sonuç doğurur. Kişiler akdettikleri sözleşmeler ile ilke olarak üçüncü kişilerin hukuk alanını etkileyemezler. Buna karşılık modern hukuk sistemi kişilere, üçüncü kişi aleyhine borç doğurucu sözleşme yapma imkânı vermemesine rağmen yararına sözleşme yapma imkânını vermiştir²⁵. Kanun koyucu Türk Borçlar Kanunu'nun 129'uncu maddesinde bu tür sözleşmeleri üçüncü kişi yararına sözleşme şeklinde isimlendirmektedir.

Lehine sözleşme akdedilen üçüncü kişinin kim olduğunun sözleşmenin akdi esnasında belli olmasına gerek yoktur. Üçüncü kişinin, kendi yararına borçlanılan edimin ifası sırasında objektif olarak belirlenebilir olması yeterlidir²⁶. Keza Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesi uyarınca muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasında kurulan gayrinakdi kredi sözleşmesine göre çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde bankanın yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğü düzenleyen dışındaki çek hamiline karşıdır. Çek hamili, gayrinakdi kredi sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişidir. Bittabi söz konusu gayrinakdi kredi sözleşmesinden yararlanan çek hamili üçüncü kişinin ismen kim olduğunun sözleşme akdedilirken bilinmesi mümkün değildir. Fakat edimin ifası sırasında onun kim olacağıın objektif olarak belirlenebilir olduğu da açıktır.

Üçüncü kişi yararına sözleşmeler, eksik üçüncü kişi yararına ve tam üçüncü kişi yararına sözleşmeler şeklinde ikiye ayrılır²⁷. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşme, Türk Borçlar Kanunu'nun 129'uncu maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu tür sözleşmede sadece vaat ettiren lehine bir alacak hakkı doğar. Başka bir deyişle vaat edilen üçüncü kişi lehinde doğrudan doğruya bir alacak hakkı doğmaz. Burada üçüncü kişi sadece vaat edenin ifa etmeyi teklif ettiği edimi

²⁰ Rızai sözleşmeler Türk hukukunda genel ilkeyi oluşturur (**Eren**, Fikret (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 253; **Oğuzman**, Kemal/ **Öz**, Turgut (2016), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I, 14. Baskı, İstanbul, s. 49).

²¹ **Von Tuhr**, Andreas (1983) Borçlar Hukuku (Çeviri: Cevat Edege), Ankara, s. 142.

²² **Kocayusufpaşaoğlu**, Necip (1978) Borçlar Hukuku Dersleri, Genel Hükümler, İstanbul, s. 110; **Eren**, s. 254.

²³ **Akyol**, Şener (2008) Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, Vedat Kitapçılık, İstanbul, s. 1.

²⁴ **Kılıçoğlu**, Ahmet M. (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Baskı, Ankara, Turhan, s. 9; **Eren**, s. 1279.

²⁵ **İnan**, Ali Naim (1973) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İkinci Kitap, Ankara, s. 494; **Eren**, s. 226; **Oğuzman/Öz**, C.I, s.21,27; **Akyol**, s. 2.

²⁶ **Eren**, s. 1280; **Akyol**, s. 99-100.

²⁷ **Kılıçoğlu**, s. 571.

kabule yetki olup; ondan edimin ifasını talep edemez²⁸. Tam üçüncü kişi yararına sözleşme²⁹ de ise Türk Borçlar Kanunu'nun 129'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre üçüncü kişi vaat edilen edimin ifasını vaat edenden doğrudan talep etme hakkına sahiptir.

Bir sözleşmede edimin üçüncü kişinin yararına olması taraf iradelerinden kaynaklanabilir. Bunun yanında tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin kanun hükmüne dayanması da mümkündür³⁰. Kanun koyucu Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinde, muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesinden kaynaklı bankanın yasal sorumluluk tutarının ödenmesine ilişkin edim yükümlülüğünün açıkça düzenleyen dışındaki çek hamiline karşı olduğunu belirtmiştir. Çek hamilinin de söz konusu sözleşmeden kaynaklı edim yükümlülüğünün ifasını muhatap bankadan doğrudan doğruya talep etme hakkı olduğu da dikkate alındığında, bu gayrinakdi kredi sözleşmesinin kanundan kaynaklı tam üçüncü kişi yararına bir sözleşme olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat burada Türk Borçlar Kanunu'nun 129'uncu maddesinin ikinci fıkrası dikkate şayandır. Zira mezkûr düzenlemeye göre tam üçüncü kişi yararına sözleşmede alacaklı (vaat ettiren) üçüncü kişinin borcu ifayı talep yetkisini, üçüncü kişinin bu hakkını kullanmak istediğini borçluya (vaat edene) bildirinceye kadar geri alabilir. Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesi gereği muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesi geri dönülemez bir sözleşmedir. Hem bu düzenleme hem de karşılıksız çıkan çekler için bankalara belli bir miktar yasal sorumluluk tutarı ödeme yükümlülüğü getirilmesine amil olan saik de göz önüne alındığında hesap sahibinin çek hamilinden bu yetkisini geri alması mümkün değildir. Mamafih kanunun bir kişiye

tanıdığı yetkinin başka bir kişi tarafından geri alınması ve onun bu haktan mahrum edilmesi hem hukukun temel ilkelerine hem de hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurur. Bu sebeplerle bu gayrinakdi kredi sözleşmesi için tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin özel bir türü denilebilir.

4. Geciktirici Şarta Bağlı Sözleşme Değildir

Muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesi gereğince muhatap bankanın yasal sorumluluk tutarını hamile ödeme yükümlülüğünün doğmasının, çekin tamamen veya kısmen karışılız çıkması koşuluna bağlı olması akla bu sözleşmenin geciktirici şarta³¹ bağlı sözleşme olup olmadığı sorusunu getirebilir. Bir sözleşmenin sonuçlarını doğurması veya ortadan kalkması gelecekteki belirsiz bir olayın gerçekleşmesi koşuluna bağlanmış ise bu tür sözleşmelere şarta bağlı sözleşme denir³². Sözleşmenin sonuç doğurması veya ortadan kalkması için gerçekleşmesi gereken bu olaya da şart denir³³. Gerçekleşmesi ile sözleşmenin hüküm doğurmasını sağlayacak şartlar geciktirici şart şeklinde isimlendirilir³⁴.

Doktrin şarta bağlı sözleşmede yer alan şartın bir hukuki işlemle kabul edilmesi noktasında ittifak halindedir³⁵. Şarta bağlı sözleşme taraf

²⁸ Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut (2016), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II, 14. Bası, İstanbul, s. 43; Eren, s. 1283; İnan, İkinci Kitap, s. 496.

²⁹ Doktrinde buna "gerçek üçüncü kişi yararına sözleşme" de denilir (İnan, İkinci Kitap, s. 497; Eren, s. 1284).

³⁰ Von Tuhr, s. 51; Eren, s. 1285.

³¹ Özel hukukta "şart" kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sirmen, Lale (1992) Türk Özel Hukukunda Şart, BTHAE, Ankara, s. 1 vd; Oğuzman/Öz, C.II., s. 491 vd.; Von Tuhr, s. 736 vd.

³² İnan, Birinci Kitap, s. 104; Eren, s. 1301; Sirmen, s. 53.

³³ Her ne kadar 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 170 vd. maddelerinde kavram olarak koşul ifadesi kullanılmış olsa da biz bu çalışmamıza 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda geçen şart ifadesini kullanmayı tercih ettik.

³⁴ Oğuzman/Öz, C.II., s. 498. Buna karşılık gerçekleşmesi ile sözleşme hükümlerinin tamamının veya bir kısmının sona ermesine neden olacak şartlar da kararlaştırılabilir (Oğuzman/Öz, C.II., s. 498). Türk Borçlar Kanunu'nun 173'üncü maddesine göre bu şartlara bozucu şart denir. Çalışma konumuz açısından bozucu şartın önem arz etmemesinden dolayı bu kısa tanımını vermekle yetiniyoruz.

³⁵ İnan, İkinci Kitap, s.536; Oğuzman /Öz, C.II., s. 493; Eren, s. 1306; Von Tuhr, s. 742; Kılıçoğlu, s. 738 vd.; Sirmen, s. 84.

iradelerinden doğar³⁶. Başka bir deyişle kanundan doğan şarta bağlı bir sözleşme yoktur³⁷. Bazı sözleşmelerin hüküm ve sonuç doğurması kanun gereği taraf iradelerinin dışında bir olguya bağlanmış olabilir. Bu koşullar taraf iradelerinden kaynaklanmadığı için Türk Borçlar Kanunu'nun 170 vd. maddeleri anlamında şart değildirler. Bunlar doktrinde "hukuki koşul" (*condictio juris*) şeklinde adlandırılır³⁸. Örneğin, kefil ancak borçlu borcunu ifa etmediği takdirde ödemeye mecburdur. Kefilin kefalet sözleşmesinden kaynaklı ödeme yükümlülüğü, borçlunun borcunu ifa etmemesi koşuluna bağlanmıştır. Bu durum "şart" değil; "hukuki koşul"dur. Aynen bunun gibi, muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesi gereğince muhatap bankanın yasal sorumluluk tutarını hamile ödeme yükümlülüğünün doğmasının, çekin tamamen veya kısmen karışılız çıkmasına bağlı olması Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinde öngörülen bir "hukuki koşul"dur. Binaenaleyh söz konusu gayrinakdi kredi sözleşmesinin geciktirici şarta bağlı bir sözleşme olarak kabulü mümkün değildir.

5. Eksik İki Tarafa Borç Yükleyen Bir Sözleşmedir

Muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesi hukuki sonuçlarına göre bir borç sözleşmesidir. Taraflar arasında bir borç ilişkisi kuran, en azından bir borç doğuran sözleşmelere borç sözleşmesi denir³⁹. Gayrinakdi kredi sözleşmesi ile bankaya ibraz edilen çekin karşılıksız çıkması halinde muhatap banka keşideci dışındaki hamile Çek Kanunu'nda

öngörülen sınırlar dâhilinde belli bir miktar para ödemeyi borçlanmaktadır. Dolayısıyla bu sözleşme ile muhatap banka açısından bir borç doğmaktadır.

Borç sözleşmeleri ise edim ilişkilerine göre tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler, iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler ve çok tarafa borç yükleyen sözleşmeler⁴⁰ şeklinde üçe ayrılır. Tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler de iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulurlar. Fakat bu tür sözleşmelerde sadece taraflardan biri borç altına girer⁴¹. Buna karşılık diğer tarafın yerine getirmekle yükümlü olduğu herhangi bir borç yoktur. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ise taraflar o borç ilişkisinin hem alacaklısı hem de borçlusudur⁴². Başka bir deyişle bu sözleşmeler her iki tarafa da borç yükler. İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler kendi içerisinde tam iki tarafa borç yükleyen ve eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler şeklinde ikiye ayrılabilir. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler, sözleşmenin her iki tarafına da asli bir edim yükümlülüğü yükler. Burada edimler birbirinin karşılığını ve sebebini oluşturur. Yani edimler arasında bir değişim ilişkisi (*synallagma*) söz konusudur. Satım sözleşmeleri, bu tür sözleşmelerin en tipik örneğidir. Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler de sözleşmenin her iki tarafına borç yükler, fakat burada edimlerin değişimi diye bir durum söz konusu değildir⁴³. Başka bir deyişle, taraflardan biri edimini diğer tarafın edimi karşılığında ifa etme yükümlülüğü altına girmemektedir. Bu tür sözleşmelerde önce taraflardan biri için bir asli

³⁶ Bittabi tarafların şart öngörme iradelerinin açık olması lazım değildir. Zimni irade beyanı ile de şart öngörülmesi mümkündür (Von Tuhr, s. 738).

³⁷ Eren, s. 1306.

³⁸ Oğuzman/Öz, C.II, s. 490; Von Tuhr, s. 742; İnan, İkinci Kitap, s. 534. "Hukuki koşul" kavramının "gerçek olmayan şartlar" başlığı altında incelemesi için bkz. Sirmen, s. 77 vd.

³⁹ İnan, Ali Naim, Borçlar Hukuku Genel Hükümler (1971), Birinci Kitap, Ankara, s. 88; Eren, s. 215; Oğuzman/Öz, C.I, s. 43.

⁴⁰ Çok tarafa borç yükleyen (çok taraflı) sözleşmelerde tarafların edimleri karşılıklı değildir. Başka bir deyişle burada edimlerin değiştirilmesi (*synallagma*) gibi bir durum söz konusu değildir. Bu tür sözleşmeleri taraflar ortak bir amacı gerçekleştirmek için kururlar (Eren, s. 225). Türk Borçlar Kanunu'nun 620 vd. maddelerinde düzenlenen şirket sözleşmesi, çok taraflı sözleşmelerin tipik örneğidir. Çok taraflı sözleşmelerin çalışma konumuz açısından fazla bir önemi olmamasından dolayı yukarıda detaylarına girilmemiştir.

⁴¹ İnan, Birinci Kitap, s. 101-102.

⁴² Von Tuhr, s. 140.

⁴³ Oğuzman/Öz, C.I, s. 334.

edim yükümlülüğü doğar⁴⁴. Fakat bu asli edim yükümlülüğünün ifasından sonra ondan bağımsız olarak diğer taraf için bir tali edim yükümlülüğü doğar⁴⁵. Görüldüğü üzere ilk önce taraflardan birinin asli edim yükümlülüğü; daha sonra diğer tarafın tali edim yükümlülüğü doğmaktadır. Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeleri, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden ayırt eden husus, edimler arasında bir karşılık ve değişim ilişkisinin olmamasıdır⁴⁶.

Gayrinakdi kredi sözleşmesinden kaynaklı asli edim yükümlülüğü, çekin karşılıksız çıkması halinde keşideci dışındaki çek hamiline Çek Kanunu'nda öngörülen meblağı ödeme yükümlülüğüdür. Dolayısıyla ilk başta bu sözleşmenin tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu düşüncesi hasıl olabilir. Fakat isminde de açıkça zikredildiği üzere bu sözleşme bir kredi sözleşmesidir. Dolayısıyla muhatap banka mezkûr sözleşmeye istinaden bir ödeme yaptığında bu ödemenin, sözleşmenin diğer tarafı olan çek hesabı sahibi lehine bir kredi kullandırımı olarak kabulü gerekir. Bunun sonucu olarak hesap sahibi de, muhatap bankanın hamile ödediği yasal sorumluluk tutarını bankaya ödemelidir. Bu açıdan bakıldığında hesap sahibinin mezkûr sözleşmeden kaynaklı edim yükümlülüğü, bankanın asli edim yükümlülüğünü ifasından sonra doğar. Bu sebeple muhatap banka ile çek hesabı sahibi ile arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesinin eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat burada Türk Ticaret Kanunu'nun 20'nci maddesinin ikinci cümlesi göz ardı edilmemelidir. Zira söz konusu hükme göre, tacir verdiği avanslar ve yaptığı giderler için ödeme tarihinden itibaren faiz talep edebilir. Buradaki faiz anapara faizidir⁴⁷. Dolayısıyla muhatap bankanın karşılıksız kalan çek için ödediği yasal sorumluluk

tutarı hesap sahibi lehine bir kredi kullandırımı sonucu doğurduğu için, Türk Ticaret Kanunu'nun 20'nci maddesi gereğince hesap sahibinden anapara faizi talep edilebilir⁴⁸. Eğer muhatap bankanın bu yönde bir talebi olur ve hesap sahibinin bankaya faiz ödeme yükümlülüğü doğarsa, bu yükümlülük hesap sahibi bakımından bir asli edim yükümlülüğü olur. Bu sebeple de söz konusu sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme halini alır⁴⁹.

6. Kendine Özgü Bir Sözleşmedir

Borç sözleşmeleri, kanunda düzenlenip düzenlenmediklerine göre isimli ve isimsiz sözleşmeler şeklinde ikiye ayrılır. Türk Borçlar Kanunu'nun ikinci kısmındaki "özel borç ilişkileri" başlığı altındaki sözleşmeler ile diğer bazı özel kanunlarda düzenlenen sözleşmeler, isimli sözleşmedir. Bunların kanunlarda zikrolunan belli isimleri olduğu için isimli sözleşmeler şeklinde anılırlar⁵⁰. Mamafih Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinde açıkça isminin zikredilmesine rağmen muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesi isimli bir sözleşme değildir. Zira kanunlarda bir sözleşmenin isminin geçmesi onun isimli sözleşme olarak kabul edilmesi için yeterli olmaz. Bir sözleşmenin isimli sözleşme sayılabilmesi için kuruluş şartları, taraflarının asli edim yükümlülükleri ve sona erme nedenleri gibi esaslı unsurlarının da kanunlarda düzenlemiş olması gerekir. Çek Kanunu'na bakıldığında ise muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesinin esaslı unsurlarının kanunda düzenlenmediği görülmektedir.

Türk Borçlar Kanunu'nun ikinci kısmında veya bir başka özel kanunda düzenlenmeyen fakat

⁴⁴ Bu açıdan bakıldığında tek tarafa borç yükleyen sözleşmelere benzerler (Eren, s. 224).

⁴⁵ İnan, Birinci Kitap, s. 102.

⁴⁶ Eren, s. 223-224.

⁴⁷ Domaniç, Hayri (1988) Ticaret Hukukunun Genel Esasları, 4. Baskı, İstanbul, s. 187.

⁴⁸ Aynı yönde görüş için bkz. Arkan, Sabih (2011) Ticari İşletme Hukuku, 15. Baskı, BTHAE, Ankara, s. 142.

⁴⁹ Faiz karşılığı ödünç sözleşmelerinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu yönünde bkz. Eren, s. 224-225; Oğuzman/Öz, C.I, s. 334, dpt. 291.

⁵⁰ Yavuz, Cevdet (2011) Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), Beta Yayınevi, İstanbul, s. 8; Eren, s. 218-219.

sözleşme serbestisi ilkesi gereği hukuken akdedilmesinde herhangi bir engel bulunmayan sözleşmelere de isimsiz sözleşmeler (contrats innommés) denir⁵¹. İsimsiz sözleşmeler de ihtiva ettikleri esaslı unsurların, özellikle taraflarının asli edimlerinin isimli bir sözleşmeye ait olup olmadığına göre karma ve kendine özgü sözleşme şeklinde ikiye ayrılır⁵². Taraflar akdettikleri sözleşme ile kanunlarda düzenlenen iki veya daha fazla sözleşmenin esaslı unsurlarını kanunun öngörmediği bir şekilde kısmen veya tamamen bir araya getirmişler ise bu sözleşmeye karma sözleşme denir⁵³. Kendine özgü sözleşmeler (sui generis sözleşmeler) ise isimli bir sözleşmenin esaslı unsurlarını içermezler. Taraflar kendi öngördükleri esaslı unsurları yeni bir sözleşme meydana getirmek amacıyla bir araya getirirler⁵⁴. Franchising sözleşmesi, factoring sözleşmesi, kredi açma sözleşmesi, banka kasası kiralama sözleşmesi, tasarruf mevduatı sözleşmesi gibi sözleşmeler ticaret hayatın kullanılan en tipik kendine özgü sözleşmelerdir⁵⁵. Muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesinin, bir kredi sözleşmesi olması ve ihtiva ettiği esaslı unsurların herhangi bir isimli sözleşmeye ait olmaması hususları göz önüne alındığında kendine özgü bir sözleşme olduğu sonucuna varılmalıdır.

D. DÜZENLENME AMACI VE GEREKÇESİ

Bankaların karşılıksız çıkan her bir çek yaprağı için kanunen belirli bir miktar ödeme yapmak zorunda olması şeklindeki düzenleme ile bankala-

rın, gerçekten kredibilitesi olan kişilere çek hesabı açmaları hususunda özen göstermelerinin temin edilmesi⁵⁶ ve piyasada çek ile işlem yapan kişilerin, çeki bankaya ibraz ettiklerinde en azından belirli bir miktar ödeme alacaklarını bilmelerinin sağlanması suretiyle çekte olan güvenin artırılması amaçlanmıştır.

III. BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARININ KAPSAMI VE ÖDENMESİ

A. BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARININ ÖDENMESİ İÇİN GEREKEN ŞARTLAR

1. Çek Hükmünde Olma

Bankanın, çek hesabı sahibine verdiği çekten sorumlu tutulabilmesi ve yasal sorumluluk tutarının ödenebilmesi için ilk şart, çekin zorunlu unsurları havi bir şekilde düzenlenmiş olmasıdır⁵⁷. Uygulamada bankalar yasal sorumluluk tutarının ödenebilmesi için çekin Türk Ticaret Kanunu'ndaki zorunlu unsurlarının yanı sıra Çek Kanunu'nda belirtilen unsurları taşıyıp taşımadığını da kontrol etmektedirler. Mamafih söz konusu bankacılık uygulaması eleştiriye matuftur. Zira Çek Kanunu'nun 2'nci maddesinin dokuzuncu fıkrasında, Türk Ticaret Kanunu'ndaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin, Çek Kanunu'nda yer alan koşullara aykırı olmasının çekin geçerliliğine etki etmeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla bankaların kendilerine ibraz edilen ve karşılıksız çıkan çekler için yasal sorumluluk tutarını öderken bu çeklerin Çek Kanunu'nun 2'nci maddesinde yer alan unsurları taşıyıp taşımadığını kontrol etmeleri hukuken doğru değildir. Karşılıksız çıkan çek, Türk Ticaret Kanunu'ndaki zorunlu unsurları taşıyıp, Çek Kanunu'ndaki unsurları taşımasa dahi banka yasal sorumluluk tutarını ödemek zorundadır. Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilen zorunlu unsurların eksikliği halinde ise

⁵¹ İsimsiz sözleşmeler ve türleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Aral**, Fahrettin/ **Ayrancı**, Hasan (2019) Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 12. Baskı, Yetkin, Ankara, s. 53 vd.; **Eren**, s. 219 vd.; **Yavuz**, s. 11 vd.

⁵² **Aral/ Ayrancı**, s.55; **Eren**, s. 219.

⁵³ Karma sözleşmeler de kendi içinde çift tipli karma sözleşme, birleşik tipli karma sözleşme ve eklemli karma sözleşme şeklinde üçe ayrılır. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tandoğan**, Haluk (1969) Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri, Ankara, s. 29 vd.; **Eren**, s. 220 vd; **Yavuz**, s. 11 vd.

⁵⁴ **Eren**, s. 221.

⁵⁵ **Tandoğan**, s. 25 vd.; **Yavuz**, s. 13.

⁵⁶ **Can**, Mertol (2019) Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, 4. Baskı, İmaj Yayınevi, s. 170; **Bozer/Göle**, s. 429

⁵⁷ **Reisoğlu**, 2003, s. 124.

bu senet, çek hükmünde olmayacağından karşılıksız çekten de söz edilemeyecek ve banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi de söz konusu olmayacaktır. Nitekim Yargıtay da bir kararında çekte keşide yeri yazılı olmaması sebebiyle çek vasfı bulunmadığından bahisle, muhatap bankanın karşılığı bulunmayan çek yaprağı için ödeme yapmakla yükümlü tutulamayacağını ifade etmiştir⁵⁸.

2. Süresinde İbraz Edilmiş Olma

Muhatap bankanın karşılığı bulunmasa veya yetersiz kalsa bile her çek yaprağı için keşideci dışındaki hamile yasal sorumluluk tutarı kadar ödeme yükümlülüğü, süresi içinde ödeme için muhatap bankaya ibraz edilen ve karşılığı tamamen veya kısmen mevcut olmayan çekler içindir⁵⁹.

Banka yasal sorumluluk tutarının ödenebilmesi için, çekin ibraz süresi içerisinde ödenmek üzere bankaya ibraz edilmiş olması gerekir. Burada ibrazın bizzat muhatap bankaya yapılması ile takas odasına yapılması ayrı ayrı ele alınmalıdır. Çekin bizzat yetkili hamil tarafından ibraz süresi içerisinde muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmiş olması halinde diğer şartlar da sağlanmışsa banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi gerektiği konusunda şüphe yoktur. Yargıtay ise önceleri banka yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünün sadece üzerine çek çekilen muhatap banka şubesine yani çek hesabının işlediği şubeye ait olduğuna yönelik hatalı bir karar⁶⁰ vermişken daha sonraki kararlarında⁶¹ bu görüşünden dönerek

yasal sorumluluk tutarının muhatap bankanın diğer şubelerince de ödenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Uygulamada bankalar, bir bankacılık hizmeti olarak, kendi müşterilerinin hamili oldukları diğer banka çeklerinin tahsili işlemlerine aracılık etmektedirler. Bankalar, diğer banka çeklerini, doğrudan tahsil için veya tahsil olduğunda bedeli kredi borçlarından mahsup edilmek üzere uygulamadaki ifadeyle “*teminat*” için müşterilerinden tevdi alabilmektedirler. Bankalar, müşterilerinden aldıkları diğer banka çeklerini doğrudan muhatap bankaya değil elektronik ortamda bankalar arası takas odasına ibraz ederler. Türk Ticaret Kanunu’nun 798’inci maddesi uyarınca çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçer. Ayrıca Çek Kanunu’nun 8’inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre çeklerin fizikî olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalar arası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi de takas odasına ibraz hükmündedir.

Her ne kadar Çek Kanunu’nun 9’uncu maddesi ile 3167 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmışsa da Çek Kanunu’nun geçici 1’inci maddesinin üçüncü fıkrası ile bankaların müşterilerine verdikleri eski çek defterleriyle ilgili olarak, 3167 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağı hüküm altına almıştır.

Kırca, eski çekler için 3167 sayılı Kanunun hangi hükümlerinin uygulanacağı hususunda bankaların sorumlu olduğu miktara ilişkin 10’uncu maddenin uygulanmaya devam edeceğini belirtmiştir⁶². Dolayısıyla takas odasına ibraz ile ilgili olarak mülga Çek Kanunu’na ve meri Çek Kanunu’na tâbi çekleri ayrı ayrı değerlendirmek gerekir.

⁵⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E. 2009/11458, K. 2011/4034, T.07.04.2011 kararı, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 15.11.2019.

⁵⁹ Göle, s.199.

⁶⁰ Yargıtay 11 Hukuk Dairesinin E. 2008/8326, K. 2008/13120, T. 21.12.2009 kararı ve bizim de katıldığımız haklı eleştirisi için bkz. Kırca, İsmail (2010) ‘Çekin İbraz Edildiği Şube Muhatap Bankanın Kanunen Ödemekle Yükümlü Olduğu Tutarı Ödemelidir!’, Batider, C. XXVI, S.1, s. 71 vd.

⁶¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E. 2009/1102, K. 2009/7033, T. 17.06.2010 kararı (Moroğlu, Erdoğan/Kendigelen, Abuzer (2014) İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bası, İstanbul, s. 1333.

⁶² Kırca, İsmail (2010) ‘5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans (22 Ocak 2010)’, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 30.

a. Mülga Çek Kanunu'na Tâbi Çekler

Mülga Çek Kanunu'nun 6'ncı maddesine 26.02.2003 tarihli 4814 sayılı kanun ile eklenen dördüncü fıkra hükmü *"Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 10'uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı dâhil kısmi ödeme yapmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi halinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir"* şeklindedir.

Söz konusu madde metninden de anlaşılacağı üzere mülga Çek Kanunu, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çeklerle ilgili olarak, bir istisna koymadan banka yasal sorumluluk tutarının ödenmeyeceğini açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu hüküm, bankalara sadece hesapta bulunan kısmi karşılığın on beş gün süreyle hamil lehine bloke edilmesi yükümlülüğünü getirmiş ancak bloke edilecek kısmi karşılık tutarının, banka yasal sorumluluk tutarını kapsayıp kapsamayacağı hususuna da bir açıklık getirmemiştir.

Mülga Çek Kanunu'na tâbi olup da takas odası aracılığıyla muhatap bankaya ibraz edilen ancak karşılığı olmadığı anlaşılan çekler, uygulamada yetkili hamil tarafından banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi istemiyle muhatap bankaya tevdi edilince, genel olarak bankalar *"takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 10'uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı dâhil kısmi ödeme yapılmaz"* hükmünü gerekçe göstererek yasal sorumluluk tutarını ödemekten imtina etmişlerdir.

Konuya ilişkin Yargıtay 11'inci ve 19'uncu Hukuk Dairelerinin farklı yönde kararları mevcuttur. Yargıtay 19'uncu Hukuk Dairesi takasa ibraz edilip de karşılıksız kalan çekler için muhatap bankaya başvurulması halinde banka yasal sorumluluk tutarının ödenmemesi gerektiği yönünde kararlar

vermiştir⁶³. Yargıtay 11'inci Hukuk Dairesi ise, mülga Çek Kanunu'nun 6'ncı maddesinin dördüncü fıkrasının bankalar tarafından takasa sunulan ve karşılığı hiç veya tam olarak bulunmadığı saptanan çekler bakımından teknik zorunluluk nedeniyle kanuna eklendiğini, bu hükmün münhasıran bankalar arası hesaben tesviye işlemlerine ilişkin bir düzenleme olduğunu, takasa sunularak karşılığının bulunmadığı saptanan çeklerin takas işlemine konu edildiği andaki hamili konumunda bulunan bankalarca karşılıksız olduğu usulen saptanarak çekin asıl hamile iadesinden sonra, çek hamilinin, karşılıksız çıkan çeki muhatap bankaya zamanaşımı süresi içerisinde tevdi ederek, aynı Kanun'un 10'uncu maddesinde belirtilen sorumluluk tutarının ödenmesini talep edebileceği şeklinde karar vermiştir⁶⁴.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ise, 19'uncu Hukuk Dairesi gibi düşünmekle birlikte Hukuk Genel Kurulu'nun kararına⁶⁵ karşı yazılan karşı oy yazısındaki tespitlerin yerinde olduğunu kanaatindeyiz. Zira söz konusu karşı oy yazısında *"3167 sayılı Kanun'un 6. maddesinin son fıkrasında takasa ibraz sırasındaki bankanın ödeme yükümlülüğü olmadığını belirttiğini, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 710. maddesine göre takas odasına ibrazın ödeme için ibraz yerine geçtiğini, takasa ibraz edilen çek ile muhatap bankaya ibraz edilen çek arasında kanun koyucunun muhatap bankanın Kanun'un 10. maddesinde belirtilen zorunlu ödeme sorumluluğu bakımından bir ayırım oluşturmak istemediğini, nitekim kanun koyucunun 5941 sayılı Kanun'un 8/4. maddesi ile 3167 sayılı Kanun'un 6.maddesindeki anılan tereddüdü ortadan kaldır-*

⁶³ Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin T.21.12.2009, E.2009/10490 K.2009/12052; T.30.05.2012, E. 2012/4496 K.2012/9210; T.18.10.2011, E.2011/12534 K.2011/12782; T.09.06.2011, E.2010/13203 K.2011/7731; T.04.05.2011, E.2010/13067 K.2011/6125 sayılı kararları, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 16.11.2019.

⁶⁴ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin T.11.04.2011 E.2009/11885, K.2011/4111 sayılı kararı, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 10.11.2019.

⁶⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun E.2013/19-198, K.2013/1521, T.06.11.2013 tarihli kararı. <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 10.11.2019.

mak amacıyla muhatap bankanın sorumluluğunun ortadan kalkmadığı hükmünü koyduğunu” ifade etmiştir. Yargıtay 19’uncu Hukuk Dairesinin bahsi geçen kararları incelendiğinde, mülga Çek Kanunu’ndaki söz konusu hükmün lafzi yoruma tâbi tutulduğu ve düzenleme amacı (*ratio legis*) dikkate alınmaksızın takasa ibrazın gerektirdiği teknik mecburiyetlerin göz ardı edildiği görülmektedir. Oysa Yargıtay 11’inci Hukuk Dairesi’nin kararlarının⁶⁶, ekonomik hayatın işleyişine ve çekte banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesine ilişkin kanunun düzenleme amacına ve ruhuna daha uygundur.

b. Meri Çek Kanunu’na Tâbi Çekler

Mülga Çek Kanunu’nun 6’ncı maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne karşılık olarak meri Çek Kanunu’nun 8’inci maddesinin dördüncü fıkrası hükmü “*Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 3’üncü maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen sorumluluk miktarı dâhil, kısmî ödeme yapılmaz. Bu durum, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığına belirlenmesi hâlinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmî karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Mülga Çek Kanunu’ndan farklı olarak maddeye, uygulamada bankalarca kullanılan bir gerekçeyi çek hamili lehine ortadan kaldırmak amacıyla “*Bu durum, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.*” ifadesi eklenmiştir. Dolayısıyla takas odasına ibraz edilip de karşılıksız işlemine tabi tutulan çeklerde, çekin yetkili hamil tarafından yasal sorumluluk tutarı ödenmek üzere muhatap bankaya tekrar tevdi edilmesi halinde,

meri Çek Kanunu’na tabi çekler için banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesinde bir tereddüt bulunmadığı aşikârdır.

3. Karşılıksız İşlemine Tabi Tutulma

Banka yasal sorumluluk tutarının ödenebilmesi için, ibraz edilen çeki ilişkin hesapta yeterli bakiye bulunmaması sebebiyle veya başka bir sebeple çekin kısmen veya tamamen ödenemiyor olması ve hamilin talebi üzerine çekin karşılıksız işlemine tabi tutulması gerekmektedir.

Çek hesabı üzerinde, üçüncü bir şahıs lehine rehin veya haciz bulunması durumunda da muhatap banka çek hamiline çek hesabındaki tutardan bir ödeme yapmayacağından, karşılıksız çek söz konusu olur. Aynı şekilde, keşidecinin, ihtiyati haciz konulmuş bulunan çek hesabına çek keşide etmesi ve ihtiyati haciz nedeniyle çek bedeli ödenemiyorsa, karşılıksız çek söz konusu olur⁶⁷.

Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesinin dördüncü fıkrasına göre, hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde ise, karşılıksızdır işlemi yapılmaz.

4. Talepte Bulunma

Karşılıksız işlemi hamilin talebi üzerine yapıldığı gibi banka yasal sorumluluk tutarının ödenebilmesi için de hamilin bu tutarın kendisine ödenmesini istemesi ya da en azından bu ödemeyi kabul etmesi gerekir. Hamilin kendisine yapılan bu

⁶⁶ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 18.06.2010 Tarih 2010/7091-7068 E-K sayılı, 11.04.2011 Tarih 2009/11885 E.- 2011/4111 K., 04.07.2012 Tarih 2011/5830 E. 2013/11968 K. sayılı kararları <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 10.11.2019.

⁶⁷ **Pulaşlı**, Hasan (2019) Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 7. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 270. **Kendigelen**, Çek, s. 353.

ödemeyi kabul etmesinin de zımni olarak talepte bulunma olarak değerlendirilmesi gerekir.

Çek Kanunu'nun banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesini düzenleyen 3'üncü maddesinin üçüncü fıkrasının tasarı metnindeki "talep ettiği takdirde" ifadesi "muhatap bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu miktarı, uygulamada talep etmeden ödemediği, çoğu zaman hamilin bankanın böyle bir yükümlülüğünün olduğundan haberdar olmadığı, dolayısıyla belki de hamilin rahatlıkla kabul edebileceği kısmi ödemenin de bu şekilde gerçekleşmediği görüldüğünden, bankanın yükümlü olduğu miktarı talep olmadan da hamiline ödemesi veya ödemeyi teklif etmesi gerektiği" şeklindeki gerekçeyle Adalet Komisyonunca çıkarılmıştır⁶⁸. Ancak "talep ettiği takdirde" ifadesinin metinden çıkarılmış olması da uygulamada kayda değer bir değişiklik yaratmamıştır. Zira söz konusu maddenin 5. fıkrasının son cümlesindeki "...hamilin sadece muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesini talep etmesi hâlinde..." şeklindeki ifade aynen kalmıştır. Mezkûr hükümde yasal tutarın ödenmesinin talep edilmesinden bahsedilmektedir. Ayrıca hamile istemediği bir ödemeyi yapmak hayatın olağan akışına da uygun değildir.

Bankalar karşılıksız işlemi yaparken, kanda öngörülen diğer bilgilerle beraber yasal sorumluluk tutarı çerçevesinde ödediği miktarı da çekin arka yüzüne yazmakla yükümlüdürler. Bankalar uygulamada, ödemekle yükümlü oldukları yasal tutarın hamil tarafından kabul edilmemesi durumunu da çekin arka yüzüne ayrıca yazmaktadırlar. Karşılıksız işleminin detaylarına ilişkin çekin arkasına düşülen kayıtlar banka yetkilileri ve hamil tarafından birlikte imzalanmaktadır. Çekin arkasına yazılan bu kayıtlar, muhatapın hamile yasal olarak ödemekle yükümlü olduğu tutarı ödemeyi önerdiğinin, ancak hamilin bu miktarı reddettiğinin açık bir delili olacak ve bu konu ile ilgili ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda muhatap banka tarafından kullanılabilir⁶⁹.

Bu noktada, muhatap bankaya süresi içinde ibraz edilerek karşılıksız çıkan çekte yetkili hamilin banka yasal sorumluluk tutarını kabul etmediğinin çekin arkasına yazılarak banka yetkilileri ve hamil tarafından imzalandığı durumlarda, hamilin sonradan banka yasal sorumluluk tutarını talep etmesi halinde ne olacağı sorusu akla gelebilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 818'inci maddesinin birinci fıkrasının "h" bendinin aynı kanunun 709'uncu maddesine yaptığı atıf sebebiyle çek hamili kısmi ödemeyi reddedemez, aksi halde reddettiği tutarda müracaat borçlularına başvurma hakkını yitirir. Ancak bu kural ödemenin hamile zorla yapılacağı anlamına gelmez⁷⁰. Nitekim Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin beşinci fıkrasında kısmi ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi halinde karşılıksız işlemi yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Türk Ticaret Kanunu'ndaki bu göndermeden, ilk bakışta banka yasal sorumluluk tutarını karşılıksız işlemi sırasında istemeyen, bankanın ödemesini reddeden hamilin bu tutarı bir daha talep edemeyeceği gibi bir anlam çıksa da kanaatimizce Türk Ticaret Kanunu'ndaki bu gönderme çek ibraz edildiği andaki çek hesabında bulunan kısmi karşılığa münhasır olarak düşünülmelidir. Başka bir ifadeyle bankanın ödemekle yükümlü olduğu yasal sorumluluk tutarının bu kapsamda değerlendirilmemesi gerekir. Çünkü çekte banka teknik ve hukuki anlamda "müracaat borçlusu" değildir. Üstelik aksinin kabulü, kanunen öngörülen bir ödeme yükümlülüğünün işlevsiz hale gelmesi sonucunu doğurur.

Yargıtay bir kararında, bankanın sorumlu olduğu miktarın ibraz sırasında istenmemiş olmasının, sonradan istenmesine engel teşkil etmediğine karar vermiştir. Yargıtay bu kararında çekin arkasına yazılan "kısmi ödemeyi kabul etmemiştir" ifadesinin yeterli olmadığı, kısmi ödemenin kabul edilmediğine dair yetkili hamil tarafından imzalanmış bir belge de olması gerektiği şeklindeki yerel mahkeme kararını onamıştır⁷¹. Aynı doğrul-

⁶⁸ 07.12.2009 tarih 1/710 esas 27 karar no.lu TBMM Adalet Komisyonu Raporu.

⁶⁹ Günay, Erhan (2017) Uygulamalı Çek Rehberi, 6. Baskı, Seçkin, Ankara, s.213.

⁷⁰ Poroy/Tekinalp, s. 361

⁷¹ Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin E.2004/9172 K.2005/2222 T.03.03.2005 kararı, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 09.11.2019.

tuda Yargıtay yerel mahkemenin “...çeklerin süresinde bankaya ibraz edildikten sonra karşılıksız olması sebebiyle buna dair kaydın çekin arka kısmına şerh düşüldüğü, aynı zamanda çekleri ibraz eden hamillerin bankayı yasal yükümlülük tutarını ödemesinden ibra ettiklerine dair imzalı beyanlarının bulunduğu, davacı, çekin ibrazı ve karşılıksız çıkmasından sonra çekin yeniden kendi eline geçtiğini ve bankaya ibraz etmesine karşın yasal yükümlülük tutarının kendisine ödenmediğini iddia etmiş ise de, çekleri ibraz eden kişilerin bankanın yasal yükümlülük tutarını ödemesi konusunda bankayı ibra etmiş olmaları ve ibraz eden kişilerden sonra çeki ele geçiren davacının tekrar bankadan yasal yükümlülük tutarını istemesinin mümkün olmadığı gerekçesiyle davanın reddine...” şeklindeki kararını da onamıştır⁷².

Buna karşın Yargıtay’ın karşılıksız işlemi yapılırken çekin arkasına yetkili hamilin banka yasal sorumluluk tutarını almak istemediği şeklindeki bir ifadeyi “feragat” olarak nitelendirdiği ve bu feragatin, banka yasal sorumluluk tutarının konu edildiği davada yerel mahkemece dikkate alınması gerektiği yönünde kararı da vardır⁷³.

Kırca ise çekin arkasına yazılan hamilin banka yasal sorumluluk tutarını talep etmediği şeklindeki kaydı, alacak hakkından feragat olarak nitelendirmenin güç olduğunu, çekin arkasına bu kaydın düşülmesinden sonra müracaat hakkı kullanıldığı takdirde lehtar veya (ara) cirantaların, gecikmiş ciroyla devirde çeki devralanların banka yasal sorumluluk tutarını talep etmelerinin hukuken mümkün olduğunu, bankanın söz konusu kayda dayanarak belirtilen kişilere ödeme yapmaktan kaçınamayacağını, aksi halin, bir borçlar hukuku ilişkisini kıymetli evrak hukuku ilişkisi haline getireceğini ve kıymetli evrak olan çekin niteliğiyle bağdaşmayacağını ifade etmektedir⁷⁴.

5. Keşideci Dışındaki Hamile Ödeme

Banka yasal sorumluluk tutarını düzenleyen Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre banka ödemeyi “ibraz eden keşideci dışındaki hamile” yapmakla yükümlüdür. Çekte keşideci, bilindiği üzere muhatap banka ile arasındaki çek anlaşması uyarınca çekle işleyecek hesabın sahibi olan ve çeki düzenleyecek olan kimseyi ifade eder. Banka yasal sorumluluk tutarına ilişkin düzenleme ile kanun koyucunun amacı bir bakıma çeki güvenerek işlem yapmış olan hamili korumak olduğuna göre, yasal sorumluluk tutarının keşideci dışındaki yetkili hamile ödenmesi şeklindeki düzenleme gayet yerindedir. Yetkili hamil banka yasal sorumluluk tutarını bizzat kendisi talep edebileceği gibi vekili aracılığıyla da talepte bulunabilir.

Burada, çeki bankaya ibraz eden ve karşılıksız işlemine tabi tutulmasını sağlayan hamil dışındaki kalan kişilere karşı da bankanın yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlüğünün olup olmadığı meselesinin tartışılması gerekir. Reisoğlu, hamil tarafından, çekin karşılıksız işlemine tabi tutulduktan sonra bir üçüncü kişiye ciro edilmesi halinde, Türk Ticaret Kanunu’nun 793’üncü maddesi uyarınca bu cironun alacağı temlik hükmünde sayılacak olması nedeniyle, hamilin kanundan ötürü bankaya karşı olan alacağı ile bir ilgisinin bulunmadığını ve bankanın yasal ödeme yükümlülüğünün sadece çeki ibraz eden hamile karşı olduğunu ifade etmektedir⁷⁵. Kanaatimizce bu görüş yerindedir. Bununla birlikte Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesinin üçüncü fıkrasının lafzından hareket edildiğinde, kanun koyucunun bankaya yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlüğünü sadece çeki bankaya ibraz eden ve karşılıksız işlemine tabi tutulmasını sağlayan hamile karşı tahmil ettiği sonucuna varılır⁷⁶. Aynı zamanda hamil Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesinin beşinci fıkrası gereği yasal sorumluluk tutarının ödenmesini kabul etmemiş⁷⁷ ve müracaat hakkı kapsamında ona ödeme yapan müracaat borç-

⁷² Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E.2014/14255, K.2015/1040, T.02.02.2015 tarihli kararı, <www.kazanci.com.tr>_s.e.t. 09.11.2019.

⁷³ Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin E.2009/10107, K.2010/5702, T.10.05.2010 tarihli kararı, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 09.11.2019.

⁷⁴ Kırca, İsmail (2009) ‘Çek Hukukuna İlişkin Muhtelif Sorunlar’, Bankacılar Dergisi. S. 71, s. 98-100. <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/sayi71.pdf> s.e.t. 29.11.2019.

⁷⁵ Reisoğlu, Seza (2011) Çek Hukuku, Ankara, s. 255.

⁷⁶ Aynı görüş için bkz. Bozer/Göle, s. 445.

⁷⁷ Bankanın yasal sorumluluk tutarının ödenmesini reddeden hamilin, bu miktar için müracaat borçlularına başvurma hakkını kaybettiğine dair görüş için bkz. Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s. 272; Bozer/Göle, s. 441.

lularının da yasal sorumluluk tutarını bankadan talep edemeyeceğini düşünmekteyiz⁷⁸.

B. BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARININ KAPSAMI

TCMB'nin 2019 yılı için öngördüğü 2.030.-TL'lik tutar⁷⁹ dikkate alındığında, Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yapırağı için;

Karşılığının hiç bulunmaması hâlinde, çek bedeli 2.030.-TL veya üzerinde ise 2.030.-TL, çek bedeli 2.030.-TL'nin altında ise çek bedelini,

Karşılığının kısmen bulunması hâlinde, çek bedelini aşmamak koşuluyla, çek bedeli 2.030.-TL veya altında ise, kısmî karşılığı 2.030.-TL'ye tamamlayacak bir miktarı, çek bedeli 2.030.-TL'nin üzerinde ise kısmî karşılığa ilave olarak 2.030.-TL'yi, ödemekle yükümlüdür.

Bu düzenleme karşısında çeşitli ihtimaller dâhilinde ibraz halinde yetkili hamile ödenecek tutara ilişkin varsayımlara aşağıda yer verilmiştir;

Varsayım 1 (çek bedeli sorumlu olunan tutarın altında, tümüyle karşılıksız): Çek bedeli 1.000.-TL, hesaptaki karşılık 0.-TL, yetkili hamile ödenecek tutar, tamamı banka yasal sorumluluk tutarı olmak üzere 1.000.-TL'dir.

Varsayım 2 (çek bedeli sorumlu olunan tutarın altında, kısmi karşılıksız): Çek bedeli 1.000.-TL, hesaptaki karşılık 800.-TL, yetkili hamile ödenecek tutar, 800.-TL'si hesaptaki karşılık, 200.-TL'si banka yasal sorumluluk tutarı olmak üzere 1.000.-TL'dir.

Varsayım 3 (çek bedeli sorumlu olunan tutarın üstünde, tümüyle karşılıksız): Çek bedeli 2.500.-TL, hesaptaki karşılık 0.-TL, yetkili hamile ödenecek tutar, tamamı banka yasal sorumluluk tutarı olmak üzere 2.030.-TL'dir.

Varsayım 4 (çek bedeli sorumlu olunan tutarın üstünde, kısmi karşılıksız): Çek bedeli 3.000.-TL, hesaptaki karşılık 1.000.-TL, yetkili hamile ödenecek tutar, 1.000.-TL'si hesaptaki karşılık, 2.000.-TL'si banka yasal sorumluluk tutarı olmak üzere 3.000.-TL'dir. Çek bedeli 3.000.-TL, hesaptaki karşılık 300.-TL, yetkili hamile ödenecek tutar, 300.-TL'si hesaptaki karşılık, 2.030.-TL'si banka yasal sorumluluk tutarı olmak üzere 2.330.-TL'dir.

Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin altıncı fıkrasına göre, muhatap bankanın söz konusu maddenin üçüncü fıkrası uyarınca ödemekle yükümlü olduğu tutar dâhil kısmi ödeme yapması hâlinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi, icra mahkemesine şikâyetle bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi hâlinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.

C. BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARININ ÖDENMESİNİN SONUÇLARI

Çekin kısmi veya tam karşılıksız kalması sonrası bankanın yasal sorumluluk tutarını ödemesi ile muhatap banka tarafından yetkili hamile kendi kaynaklarından nakit bir ödeme yapıldığı için gayrinakit risk, nakde dönmüş olacaktır. Zira daha önce de belirttiğimiz üzere, bankanın karşılıksız çıkan çek için yasal sorumluluk tutarının ödemesinin kaynağı, muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasında çek defterinin teslimi ile kurulan gayrinakdi kredi sözleşmesidir. Gayrinakit riskin nakde dönmesinin ise özellikle finansal anlamda bazı sonuçları vardır. Keşide ettiği çek sebebiyle bankanın kendi kaynaklarından nakit çıkışına sebebiyet veren çek hesabı sahibi, artık banka için karşılıksız çek keşide eden, gayrinakit riski nakde dönüşen, bu anlamda kredi değerliliği finans kuru-

⁷⁸ Aynı görüş için bkz. **Kendigelen**, Çek, s. 303, dpt. 179. Aksi görüş için bkz. **Kahyaoglu**, Emin Cem (2010) '5941 Sayılı Çek Kanunu ile Bazı Tespitler', KHAD, S. 67-68, s. 147.

⁷⁹ Bkz. Yuk. II/B.

luşları nezdinde olumsuz olarak etkilenen bir müşteri konumunda olacaktır.

Muhatap bankaca ödenen banka yasal sorumluluk miktarı, aynı zamanda banka müşterisi olan çek hesabı sahibine yüklenecek ve bu bedel ticari faiz ile birlikte keşideciden gayrinakdi kredinin tazmin edildiği ileri sürülerek geri talep edilebilecektir⁸⁰.

Banka kaynağından ödenen tutarın faizi ile birlikte muhatap bankaya ödenmediği ve karşılıksız kalan çekle ilişkin olarak etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanılmadığı -eski ifadeyle düzeltme hakkı kullanılmadığı - sürece çek hesabı sahibi için bu durum, kredi değerliliğini olumsuz etkileyen bir faktör olarak kalmaya devam eder.

Banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesinin bir sonucu da karşılıksız işlemine tabi olan tutar bakımındandır. Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre "*karşılıksızdır*" işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır. Örneğin 20.000 TL tutarlı bir çek 2019 yılında muhatap bankaya ibraz edildiğinde hesapta hiç karşılık bulunmadığında bankanın hamile sadece yasal sorumluluk tutarı olan 2.030 TL'yi ödemesi halinde, karşılıksızdır işlemi hesapta hiç karşılık bulunmaması sebebiyle tümüyle karşılıksız kalan toplam çek bedeli olan 20.000 TL üzerinden değil; yasal sorumluluk tutarı olan 2.030 TL'nin tenzilatı ile oluşan bakiye 17.970 TL üzerinden yapılacaktır. Bunun doğal sonucu olarak, karşılıksız kalan çek bedelinin müracaat borçlularından talebi amacıyla kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla icra takibine konu edilmesi halinde, takip talebine konu "*asil alacak*" toplam çek bedeli (20.000 TL) değil, ödenen banka yasal sorumluluk tutarının tenzilatı ile ortaya çıkan bedel (17.970 TL) olacaktır. Dolayısıyla banka yasal sorumluluk tutarının ödemesinin, esasında bir nevi "*kısmi ödeme*" ma-

hiyetinde bir ödeme olarak değerlendirilmesi gerekir.

D. BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARININ ÖDENMEMESİNİN SONUÇLARI

Çek Kanunu'nda, ödenmesi gereken banka yasal sorumluluk tutarının ödenmemesinin sonuçları, biri muhatap banka diğeri muhatap banka görevlisi için olmak üzere ayrı ayrı düzenlenmiştir. Söz konusu kanunun 3'üncü maddesinin yedinci fıkrasına göre, banka, kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hamile ödenmesinin geciktirilmesi hâllerinde, çek hamiline, her geçen gün için binde üç gecikme cezası öder. Yine aynı kanunun 7'nci maddesinin beşinci fıkrasına göre, karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi halinde banka için idari para cezası öngörül-müşken işlemi yapan banka personeli için ise hapis cezası öngörülmüştür. Bu cezai sorumluluktan başka banka, çek defteri vermenin kanunen dönülemez bir gayrinakdi kredi olması sebebiyle banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesinden hukuken de sorumludur. Dolayısıyla ödenmesi gereken banka yasal sorumluluk tutarının ödenmemesi halinde, yetkili hamil tarafından banka hakkında alacak davası açılabileceği gibi icra takibi de yapılabilecektir. Nitekim uygulamada bankaların yasal sorumluluk tutarı sebebiyle alacak davasına veya icra takibine maruz kaldıkları sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

E. BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARININ İSTENEBİLECEĞİ SÜRE

Gerek mülga Çek Kanunu'nda gerekse meri Çek Kanunu'nun ilk halinde banka yasal sorumluluk tutarının ne zamana kadar talep edilebileceği

⁸⁰ Eriş, Gönen (2004) Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara: Seçkin, s. 798; Kendigelen, Çek, S. 305.

başka bir ifadeyle zamanaşımı süresinin ne olduğu hususunda açık bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu konu meri Çek Kanunu'nda 31.01.2012 tarihli 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle açık bir yasal düzenlemeye kavuşmuştur. Söz konusu değişiklikten önce uygulamada ve doktrinde, muhatap bankanın çek borçluları arasında sayılmaması sebebiyle kambiyo ilişkisine dâhil olmaması, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 726'ncı maddesinde öngörülen zamanaşımı süresinin muhatap banka hakkında uygulanamayacak olması ve özel bir zamanaşımı süresi de öngörülmemesi sebebiyle banka yasal sorumluluk tutarı için genel hükümler (BK m.125, TBK m.146) gereği 10 yıllık zamanaşımının uygulanacağı, sürenin de çekin ibrazı ve karşılıksız işlemi yapılmasından itibaren başlayacağı kabul edilmekteydi⁸¹. Nitekim Yargıtay kararları da banka yasal sorumluluk tutarına ilişkin 10 yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği yönündeydi⁸².

Özel bir düzenleme mevcut olmadığından 10 yıllık genel zamanaşımının uygulanacağı kabul edilmekle birlikte, 10 yıllık süre de çeşitli açılardan eleştirilmekteydi.

Reisoğlu, mülga 6762 sayılı kanun döneminde, hamilin keşideciye ve diğer çek borçlularına karşı çekten doğan talep haklarının ibraz süresinin sona ermesinden itibaren 6 ay⁸³ sonra zamanaşımına uğradığı halde, bankanın hamile karşı yasal sorumluluk tutarının ödenmesi yükümlülüğünün 10 yılda zamanaşımına uğramasının hem haksız, hem de çekin niteliğine aykırı olduğunu belirtmekteydi. Aynı yazar, (mülga) Türk Ticaret Kanunu'nun 726'ncı maddesinde muhatap bankadan söz edilmemesinin nedeninin bu kanuna göre

bankanın çekten ötürü herhangi bir yasal yükümlülüğünün bulunmamasından kaynaklandığını, yeni Türk Ticaret Kanunu tasarısının TBMM'de görüşülürken mezkûr maddeye karşılık gelen maddesine “*ve muhataba karşı*” şeklinde bir ilave-nin yapılması gerektiğini ifade etmiştir⁸⁴.

Kırca ise bankanın ödeme yükümlülüğünün çek bedeline ilişkin olduğunu, bu ödeme miktarınca müracaat borçlularının sorumluluğunun da son bulduğunu, çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla bankanın ödeme mecburiyetinin doğmasına sebebiyet veren keşidecinin sorumluluğu için 6 aylık zamanaşımı öngörülmüşken, çek bedelinden kısmen sorumlu banka için 10 yıllık sürenin kabulünün ağır bir sonuç olduğunu savunmaktaydı. Aynı yazar, bir ödeme aracı olması sebebiyle çekte zamanaşımı sürelerinin diğer kambiyo senetlerine nazaran kısa tutulduğunu, bu yüzden banka sorumluluk tutarı için daha uzun bir sürenin uygulanmasının bu anlayışla bağdaşmadığını, aksini kabul etmenin karşılıksız çıkan her çek yaprağının banka sorumluluk tutarında bir banknot gibi 10 yıl boyunca piyasada tedavül etmesi sonucunu doğuracağına da işaret etmekteydi. Bu sebeplerle söz konusu yazar, zamanaşımı süresi konusunda, müracaat borçlularına nazaran bankanın durumunu ağırlaştırmanın haklı bir gerekçesinin bulunmadığını, mülga Çek Kanunu'nun 10'uncu ve (mülga) 6762 sayılı kanunun 726'ncı maddeleri arasındaki “*amaç benzerliği*” nedeniyle banka sorumluluk tutarı için de 6 aylık zamanaşımı sürenin geçerli olması gerektiğini savunmaktaydı⁸⁵.

Meri Çek Kanunu'nda 31.01.2012 tarihli ve 6273 sayılı kanun⁸⁶ ile yapılan değişiklikle konu yasal düzenlemeye kavuşmuş, gerek mülga Çek Kanunu'na gerekse meri Çek Kanunu'na tabi çekler için iki ayrı düzenleme benimsenmiştir.

⁸¹ Reisoğlu, 2003, s. 356; aynı yönde, Kendigelen, Abuzer (2006) Çek Hukuku, İstanbul, Arıkan, s. 211-212, s.283-284.

⁸² Yargıtay 23. Hukuk Dairesi E. 2014/9439 K. 2015/5944 T. 17.09.2015; E. 2013/3023 K. 2013/4687 T. 05.07.2013; E. 2013/1258 K. 2013/1891 T. 26.3.2013; Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin E. 2010/8683 K. 2011/4601 T. 7.4.2011; E.2010/8499 K.2010/13369 T.25.11.2010 kararları, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 14.11.2019.

⁸³ 6102 sayılı meri Türk Ticaret Kanunu'nun 814'üncü maddesine göre bu süre şu an üç yıldır.

⁸⁴ Reisoğlu, Seza (2010) 'Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar', s. 58, <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/SR_yeni_cek_kanunu_ve_degerlendirilmesi_07012010.pdf> s.e.t: 26.11.2019.

⁸⁵ Kırca, Sorunlar, s. 100-102.

⁸⁶ 03.02.2012 tarih ve 28193 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete.

6273 sayılı kanunun 1'inci ve 2'nci maddeleri ile Çek Kanunu'nun 2'nci maddesinin yedinci ve 3'üncü maddesinin dokuzuncu fıkralarında değişiklik yapılmıştır. 6273 sayılı kanunun 1'inci maddesi ile yeni basılacak çeklerde çek yaprağı üzerine baskı tarihinin eklenmesi şartı getirilmiş ve 2'nci maddesinde de bu çeklerin üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğunun sona ereceği düzenlenmiştir.

6273 sayılı kanunun 6'ncı maddesi ile Çek Kanunu'na geçici 3'üncü madde eklenmiş ve bu düzenleme ile bankaların müşterilerine verdikleri eski çek defterleriyle ilgili olarak, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğunun ise 30.06.2018 tarihinde sona ereceği hüküm altına alınmıştır.

Doktrinde beş yıllık sürenin hukuki niteliğinin zamanaşımı veya hak düşürücü süre olmadığı, 6273 sayılı kanunla Çek Kanunu'nun 3'üncü maddesine eklenen dokuzuncu fıkra ile süreye bağlı bir hak olduğu ifade edilmiş ve bu sürenin başlangıcının düzenleme tarihi olması gerektiğinden bahisle mezkûr kanun hükmü eleştirilmiştir⁸⁷.

Bu eleştiriye katılmamız mümkün değildir. Öncelikle bankaların yasal sorumluluk tutarına ilişkin yükümlülüklerinin ne zaman sona ereceği hususunun açık bir hüküm ile uygulamada tereddütlere yer vermeyecek şekilde düzenlenmesi gayet olumlu olduğunu ifade etmek gerekir. Kanaatimizce sürenin başlangıç tarihinin çek baskı tarihi olarak belirlenmesi de eleştirilerin aksine yerinde bir tercihtir. Zira sürenin başlangıcını, keşideci, hamil, ciranta gibi muhatap banka dışındaki çekin taraflarından birinin bir eylemi (çek keşide etmek, bankaya ibraz etmek, karşılıksız işlemine tabi kılmak vb.) ile başlatmak, başka bir ifadeyle sürenin başlangıcını, yasal sorumluluk tutarını ödemekle yükümlü olan bankanın müdahale şansının olmadığı, ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan bir olaya bağla-

mak genel bankacılık uygulamaları ile ters düşer. Aksini kabul etmek, bankaların çek yapraklarından kaynaklı gayrinakit risklerini kendi bankacılık sistemlerinde uzun ve belirsiz bir süre izlemelerine, başka bir ifadeyle kanunen öngörülen bu dönülemeyen gayrinakit kredi ilişkisinin, kredinin temel unsurlarından olan “vade” unsuruna aykırı olarak belirsiz süre ile sürdürülmesine sebep olur. Gayrinakit kredi ilişkisinin belirsiz süre ile sürdürülmesi de kredi limitlerinin revize edilmesi ve teminatların çözülmesi taleplerinin değerlendirilmesi gibi pek çok temel bankacılık işleminde bankalarca karar öncesi değerlendirilmesi gereken bir husus olarak ele alınmasına sebep olur.

6273 sayılı kanunun 2'nci maddesinin gerekçesinde de bankalara ibraz veya iade edilmemiş çek yaprakları için bankaların yükümlülükleri konusunda belirli bir süre sınırı öngörülmediği, bundan dolayı, bankalar tarafından bastırılıp müşterilerine verilen çek yapraklarının her zaman keşide edilebildiği ve çek yaprakları bankaya ibraz ya da iade edilmedikleri sürece, banka ile müşteri arasındaki gayri nakdi kredi ilişkisinin süresiz olarak devam ettiği, üstelik bankaya hiçbir şekilde iade edilmediği hâlde kullanılmayan çek yapraklarının sayısının oldukça büyük rakamlara ulaştığı, bu nedenlerle, çekin, üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğunun sona ereceği yönünde bir düzenleme yapıldığı ifade edilmiştir⁸⁸.

Öte yandan, 6273 sayılı kanunun 2. maddesi ile Çek Kanunu'nun 3. maddesine eklenen “Çekin, üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi hâlinde, muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erer.” şeklindeki fıkrada geçen “ibrazdan” kastedilenin, çekin bankaya ödeme veya karşılıksız işlemine tabi tutulması için süresi içerisinde ibrazı mı yoksa çekin karşılıksız yazıl-

⁸⁷ Helvacı, Mehmet/ Aksu, Raziye (2017) ‘Çekte Basım Tarihinin Muhatap Bankanın Sorumluluğuna Etkisi’, MÜHFHAD, Cilt 23, S. 2, s. 244-245.

⁸⁸ 6273 sayılı kanunun 2'nci maddesinin gerekçesi için bkz., <<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasan/2012Yili/Kanmetni/6273ss.pdf>> s.e.t. 26.11.2019.

ması sırasında talep edilmeyen banka yasal sorumluluk tutarının sonraki bir tarihte ödenmesi için ibrazı mı olduğu hususunda kanun metninin lafzı bakımından bir netlik yoktur. Kanaatimizce burada bahsedilen ibrazı, banka yasal sorumluluk tutarının talebine münhasır olarak anlamak gerekir. Başka bir ifadeyle baskı tarihinden itibaren beş yıllık sürenin geçmesinden sonra, çekin daha önce bankaya ibraz edilerek karşılıksız işlemine tabi tutulup tutulmadığına bakılmaksızın banka yasal sorumluluk tutarının ödenmemesi gerektiğini düşünmekteyiz. Mezkûr hükümde geçen ibrazın, ödeme veya karşılıksız işlemine tabi tutulmak için ibraz olduğu kabul edilirse, beş yıllık sürenin, sadece üzerinde bulunan baskı tarihinden itibaren beş yıllık süre içerisinde bankaya ibraz edilmeyen – örneğin; boş olarak çek hesabı sahibinin uhdesinde bulunan veya düzenlenmiş olsa bile bankaya ibraz edilmeyen- çekler için söz konusu olacağı; baskı tarihinden itibaren beş yıl içerisinde ibraz edilerek karşılıksız çıkan çekler için ise banka sorumluluk tutarının, karşılıksız yazılma tarihinden itibaren genel hükümler kapsamında on yıl içerisinde istenebileceği gibi bir görüşün doğmasına neden olabilir. Bu görüşün ise kanun koyucunun yasal sorumluluk tutarının ödenmesine süre sınırlaması getirmesindeki amacına aykırı olacağı izahtan varestedir.

F. BANKA YASAL SORUMLULUK TUTARININ ÖDENMESİNE İLİŞKİN ÖZEL DURUMLAR

1. Ödemeden Men Yasağı

Ödemen men yasağı, mülga Türk Ticaret Kanunu'nda çekten caymanın özel bir türü olarak 711'inci maddenin üçüncü fıkrasında "*keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten men edebilir*" şeklinde düzenlenmişti. Bu düzenleme bankaya bir seçim hakkı tanımamış olması sebebiyle ibraz süresi içindeki caymadan ayrılıyordu. Düzenleyenin men etme beyanı hemen ve kesin hüküm doğuruyordu. Bankanın

menetmenin gerekçesini değerlendirmeye, yani çekin düzenleyenin elinden rızası hilafına çıkıp çıkmadığını incelemeye, kanıt istemeye, haklılık ve yerindelik araştırması yapmaya da hakkı yoktu⁸⁹.

Ekonomik krizlerin de etkisiyle, keşidecilerin sıklıkla bu yola başvurusu başka bir ifadeyle düzenlemenin uygulamada kötüye kullanılmaya başlamasıyla ödemedeki men yasağı sebebiyle ödenmeyen çeklerin sayısı ciddi boyutlara ulaşmıştı. Eleştiriler de dikkate alınarak söz konusu düzenleme 5838 sayılı Kanunla 18.02.2009 yılında yürürlükten kaldırılmıştı. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda da kanun koyucu mezkûr düzenlemeye yer vermemiştir. Keşideci artık çekin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğunu iddia ederek doğrudan muhatap bankayı ödemedeki men edemeyecek, böyle bir durumda mahkemeden ödeme yasağı kararı aldırması gerekecektir.

Mahkemeden alınmış bir ödeme yasağı ise banka yasal sorumluluk tutarını da kapsayacaktır. Yargıtay da bir kararında, mahkemece verilmiş ödeme yasağı kararı bulunmadığından bankanın yasal ödeme sorumluluğunun ortadan kalkmayacağını belirtmiştir⁹⁰. Mezkûr kararın mefhumu muhalifinden, mahkemece verilmiş bir ödeme yasağı kararının bulunması halinde banka yasal sorumluluk tutarının da ödenmeyeceği anlaşılmaktadır.

2. İflas Erteleme ve Konkordato Halleri

İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen iflas erteleme kurumunun kaldırılmasından önce, iflas erteleme başvurusu yapılması sonrası mahkemece şartları varsa dört yıla kadar erteleme süresi verilebilmekte ve bu süre zarfında iflas erteleme isteyen hakkında icra takibi yapılamaması, daha önce başlamış olan icra takiplerinin de durması gibi koruyucu hükümler içeren tedbir kararı verilmekteydi. Hakkında iflas erteleme kararı bulunan ve tedbir

⁸⁹ Poroy/ Tekinalp, s. 327

⁹⁰ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E.2011/12080 K.2012/19004 T.23.12.2012 kararı, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 13.11.2019.

uygulanan kişiler tarafından keşide edilmiş çekler için banka yasal sorumluluk tutarının ödenip ödenmeyeceğine ilişkin olarak Yargıtay, tedbir kararı olsa bile karşılıksız kalan çeklerden dolayı muhatap bankanın yasal sorumluluğunu yerine getirmesinin zorunlu olduğu görüşündeydi⁹¹.

İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen iflas erteleme kurumu uygulamada bu yola başvuran kişilerin uzun yıllar tedbir adı altında bir nevi koruma zırhına bürünmesine sebep olmuş ve düzenleniş amacından zamanla uzaklaşmaya başlamıştı. İflas erteleme kurumu, getirilen eleştiriler de dikkate alınarak 28.02.2018 tarih ve 7101 sayılı kanunla⁹² kaldırılmış, daha önce de var olan ancak pek uygulama alanı bulmayan "konkordato" köklü değişikliklerle yeniden düzenlenerek daha işlevsel hale getirilmeye çalışılmıştır.

İcra ve İflas Kanunu'nun 285'inci maddesinin birinci fıkrasındaki yeni düzenlemeye göre borçlarını, vadesi geldiği hâlde ödeyemeyen veya vadesinde ödeyememe tehlikesi altında bulunan herhangi bir borçlu, vade verilmek veya tenzilat yapılmak suretiyle borçlarını ödeyebilmek veya muhtemel bir iflastan kurtulmak için konkordato talep edebilir.

İcra ve İflas Kanunu'nun 287'nci maddesine göre, konkordato talebi üzerine mahkeme, aynı kanunun 286'ncı maddesinde belirtilen belgelerin eksiksiz olarak mevcut olduğunu tespit ettiğinde borçlu hakkında derhâl geçici mühlet kararı verir. Söz konusu maddenin dördüncü fıkrasına göre geçici mühlet üç aydır ve mahkeme geçici mühleti en fazla iki ay daha uzatabilir yani geçici mühletin toplam süresi beş ayı geçemez. Mezkûr kanunun 289'uncu maddesine göre, konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olduğunun anlaşılması hâlinde borçluya bir yıllık kesin mühlet verilir⁹³ ve güçlük arz eden özel durumlarda kesin mühlet,

komiserin bu durumu açıklayan gerekçeli raporu ve talebi üzerine mahkemece altı aya kadar uzatılabilir. Konkordato talebi üzerine mahkemenin verdiği geçici ve kesin mühlet bakımından İcra ve İflas Kanunu'nun "konkordatonun mahkemede incelenmesi" başlıklı 304'üncü maddesi de dikkate şayandır. Bu maddeye göre komiserin gerekçeli raporunu ve dosyayı tevdi alan mahkeme, konkordato hakkında karar vermek üzere yargılamaya başlar. Konkordato hakkında yapılan bu yargılamada kesin mühlet içinde bir karar verilemeyeceği anlaşılırsa; mahkeme, gerekli görürse komiserden gerekçeli bir rapor da alarak, karar verilmeye kadar mühlet hükümlerinin altı ayı geçmemek şartıyla belli bir süre daha devamına karar verebilir. İcra ve İflas Kanunu'nun 304'üncü maddesi dikkate alındığında konkordato içerisindeki toplam mühlet süresi en fazla 29 ay olabilir⁹⁴.

Konkordato talep ederek hakkında geçici veya kesin mühlet verilen kişilerin düzenlediği çeklerin banka tarafından ödenip ödenemeyeceği ve bu bağlamda karşılıksız çıkmaları halinde bankanın yasal sorumluluk tutarını ödemekle yükümlü olup olmadığı önem arz eder. Kanaatimizce bu mesele ikiye ayrılarak değerlendirilmelidir.

Çek hesabı sahibi hakkında mühlet kararı verilmeden önce ve fakat keşide tarihi mühlet kararı içerisine denk gelecek şekilde çek düzenlemiş olabilir. Bu çekler her ne kadar mühlet kararından önce düzenlenmiş olsa da Çek Kanunu'nun geçici 3'üncü maddesi gereği mühlet süresi içerisinde bankaya ibraz edilmelidirler. İcra ve İflas Kanunu'nun konkordato talep edenin başvurusunda eklemesi gereken belgeleri ihdas eden 286'ncı maddesine göre, çek hesabı sahibi konkordato talep ederken daha önceden düzenlemiş olduğu ileri keşide tarihli çekleri de mahkemeye bildirmelidir. Eğer hakkında mühlet kararı verilen çek hesabı sahibi bu bildirim yükümlülüğüne uymuşsa,

⁹¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E. 2011/11351, K. 2011/10999, T. 27.09.2011 kararı, <www.kazanci.com.tr> s.e.t. 14.11.2019.

⁹² Bkz. 15.03.2018 tarih ve 30361 sayılı Resmî Gazete.

⁹³ Mahkeme, kesin mühlet hakkındaki kararını geçici mühlet içinde verir (İİK md. 289/1).

⁹⁴ **Karakehya, Hakan/Boran Güneysu, Nilüfer** (2019) 'Konkordatonun, Çekle İlgili "Karşılıksızdır" İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçundan Kaynaklı Cezai Sorumluluğa Etkisi', AHBVÜHFD, C. XXIII, S. 4, s. 8.

mühlet süresi içerisinde ibraz edilen ve karşılıksız çıkan çekleri muhatap banka karşılıksız işlemine tâbi tutmamalıdır. Zira kesin mühlet kararının alacaklılar bakımından sonuçlarını⁹⁵ ihdas eden İcra ve İflas Kanunu'nun 294'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre, mühlet kararı ile birlikte borçlu aleyhine takip yapılamaz. Bu sebeple söz konusu çekler karşılıksız işlemine tabi tutulmayacağı için muhatap bankanın hamile yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğü de doğmamalıdır.⁹⁶ Bittabi konkordato talebinde bulunan kişinin, daha öncede düzenlendiği ileri keşide tarihli çekleri mahkemeye bildirmemiş olması da muhtemeldir. Kanaatimizce bu çeklerin, üzerlerinde yazan keşide tarihi mühlet kararı içerisinde tekabül ettiği ve konkordato talebinde bulunan tarafından talep esnasında mahkemeye bildirilmediği için mühlet süresi içerisinde düzenlendikleri kabul edilmelidir. Bu sebeple bu çeklerin akıbeti, mühlet içerisinde düzenlenen çekler ile aynı olmalıdır.⁹⁷

Hakkında mühlet kararı verilen kişi ticaretten men edilen kişi değildir. Hatta İcra ve İflas Kanunu'nun 294'üncü maddesine bakıldığında, mühletin amacının borçlunun bu süre içerisinde alacaklıların baskısına uğramadan konkordato

projesini hayata geçirebilmek için ticari faaliyetlerinin devamının sağlanması olduğu görülmektedir. Borçlunun ticari faaliyetlerinin devamını sağlamak adına bu süre içerisinde çek düzenlemesi ise kaçınılmazdır. Geçici veya kesin mühlet süresi içinde keşide edilen çeklerin ibrazında banka yasal sorumluluk tutarının ödenip ödenmeyeceği hususu ile ilgili olarak kanaatimizce öncelikle mahkemece çeklere özel nitelikte bir tedbir kararına hükmedilip hükmedilmediği irdelenmelidir. Zira İcra ve İflas Kanunu'nun 287'nci maddesinin birinci fıkrasına göre, konkordato talebi üzerine mahkeme, borçlunun malvarlığını koruyucu bütün tedbirleri alabilir. Bu tedbirlerin amacı borçlunun malvarlığını korumak olduğu için mahkeme, borçlunun mevcudunu azaltacak veya konkordatonun başarıya ulaşmasını engelleyecek her türlü işlemin yasaklanmasına karar verebilir⁹⁸. Söz konusu tedbirlerin ne olacağını ve içeriğini mahkeme tayin eder⁹⁹. Mahkemece ödeme yasağı mahiyetinde bir tedbir kararı verilmişse çekin ibrazı halinde banka yasal sorumluluk tutarının da ödenmemesi gerekir. Zira bir mahkeme kararına istinaden bankanın ödememekle yükümlü olduğu çekin bu sebeple ödenmemesi, onun çek hukuku anlamında karşılıksız çıkması sonucunu doğurmaz.

Mühlet kararlarında mahkemece çekte özel nitelikte tedbir kararına hükmedilmemiş ise konkordato talep edenin faaliyetlerinin komiser iznine tabi tutulup tutulmadığına veya faaliyetlerinin bizzat komiserler tarafından gerçekleştirilmesine dair karar verilip verilmediğine bakılmalıdır. İcra ve İflas Kanunu'nun 297'nci maddesinin birinci fıkrasına göre mahkeme, borçlunun yerine komiserin işletmenin faaliyetine devam etmesine karar verebilir. Mühlet kararlarında borçlunun faaliyetlerinin bizzat komiserler tarafından gerçekleştirilme-

⁹⁵ Söz konusu sonuçlar, İcra ve İflas Kanunu'nun 288'inci maddesinin birinci fıkrası gereğince geçici mühlet için de varittir.

⁹⁶ "Keşideci şirketin konkordato talebi kabul edilmiş ve suçta konu ileri tarihli çek, konkordato başvurusunda gösterilmiş, ödeme planına alınmış olduğu hallerde, çek bedelinin hepsinde bulundurulması zorunluluğu bir mahkeme kararına istinaden ortadan kalkacağı için bir "hukuka uygunluk" nedeninin varlığı kabul edilebilir" – Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 12. CD. 22.02.2019 T., E. 2019/424, K. 2019/282 (Karakehya/Boran Güneysu, s. 26). Bölge Adliye Mahkemesi verdiği bu kararda konkordatonun karşılıksız çek düzenlemeye sebebiyet verme suçuna etkisini değerlendirmiş ve konkordato talebinin bir hukuka uygunluk nedeni olduğuna karar vermiştir. Bu kararın eleştirisi için bkz. Karakehya/Boran Güneysu, s. 41 vd.

⁹⁷ Bu yönde bir karar için bkz. " .ancak, karşılıksız kalan çekin konkordato kapsamında olmadığı hallerde (örneğin; konkordato ilanından sonra keşide edilmiş veya ibrazı konkordato mühleti içinde yapılmış ve konkordato başvurusunda gösterilmeyen ve ödemesi planlanmayan çekin söz konusu olduğu bir durumda) karşılıksız kalan çekle ilgili ceza sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmesi gerektiği..." Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 12. CD. 22.02.2019 T., E. 2019/424, K. 2019/282 (Karakehya/Boran Güneysu, s. 27).

⁹⁸ Bu yönde bir karar için bkz. İstanbul BAM 17 HD., 09.05.2019 T., E. 2019/383, K. 2019/872. (Atalı, Murat/ Ermenek, İbrahim/ Erdoğan, Ersin (2019) İcra ve İflas Hukuku, Yetkin, Ankara, s. 666-667).

⁹⁹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 656.

sine dair karar bulunması halinde¹⁰⁰, ibraz edilen çek bankaca işleme alınabilmesi için çek üzerindeki düzenleyen imzasının verilen yetki uyarınca komisere ait olması gerekir. Zira böyle bir karar borçlunun malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisinin mahkeme kararı ile kısıtlandığı özel bir durum olarak nitelendirilebilir¹⁰¹. Böyle bir durumda çek üzerinde komiser imzası bulunmamakta ise banka yasal sorumluluk tutarının da ödenmemesi gerekir¹⁰². Mezkûr hükme göre, mahkeme, borçlunun işlemlerinin geçerliliğini komiserin iznine tâbi kılmış olabilir. Böyle bir durumda ise hakkında mühlet kararı verilen kişi tarafından düzenlenen çek bankaya ibraz edilmesi halinde işleme alınabilmesi için komiserin izninin aranması gerekir¹⁰³. Söz konusu izin komiser tarafından çekin düzenlenmesi anında verilebileceği gibi bankaya ibrazı esnasında da verilebilir. Komiserin bu izni vermesi halinde ise çek bankaca işleme alınmayacağı için banka yasal sorumluluk tutarının da ödenmesi gerekmez.

3. Sahte veya Tahrif Edilmiş Çek

Türk Ticaret Kanunu'nun 812'nci maddesine göre, sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun. Mezkûr düzenlemeyi şu şekilde yorumlamak gerekir: Sahte ya da tahrif edilmiş bir çeki ödenmesi sebebiyle

doğacak zarara kural olarak muhatap banka katlanır¹⁰⁴. Fakat olayda düzenleyenin, çekin sahte olmasında veya tahrif edilmesinde çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusuru olduğu ispat edilebilirse, meydana gelen zarar düzenleyene rücu edilebilir¹⁰⁵.

İlgili maddedeki “çeki ödemiş olma” ibaresi ile çekin ibrazı esnasında hesapta bulunan karşılığının ödenmesinin kastedildiği anlaşılmalıdır. Yani madde metninde doğrudan banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Dolayısıyla sahte veya tahrif edilmiş çeklerde banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesinin zorunlu olup olmadığı meselesine geçmeden önce sahte çek ve tahrif edilmiş çekin ne olduğu üzerinde durulması gerekir.

Türk Ticaret Kanunu kapsamında muhatap bankanın sorumluluğuna yol açan sahtelikten kasıt, esasen çek üzerinde keşideciye izafe edilen imzanın gerçekte hesap sahibine ya da yetkili temsilcisine ait olmamasıdır¹⁰⁶. Zira muhatap, ciro zincirinde yer alan imzaların sıhhatini araştırmakla yükümlü değildir. Dolayısıyla kambiyo ilişkisine dâhil olanlardan sadece keşidecinin imzasındaki sahtelik hallerinde, bir sahte çekten söz edilebilir. Çekte tahrifat ise, çek üzerindeki beyanların, çekin zorunlu ya da ihtiyari unsurlarının ilgililerin rızası olmaksızın değiştirilmesidir¹⁰⁷.

Konuyu banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi için gereken şartları dikkate almak suretiyle değerlendirmek gerekir. Yukarıda da ifade edildiği üzere yasal sorumluluk tutarının ödenebilmesi için ortada zorunlu unsurları havi bir çek olmalıdır. Düzenleyenin imzası hesap sahibine veya yetkili temsilcisine ait olmayan bir çeki, geçerli gerçek bir çek olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu sebeple sahte imzalı çeklerde banka yasal sorum-

¹⁰⁰ Mahkemece, işletmenin faaliyetlerinin yürütülmesi yetkisinin komiserlere verilmesinin istisnai nitelik arz etmesi gerekir (**Karakehya/ Boran Güneysu**, s. 9).

¹⁰¹ Benzer görüş için bkz. **Atalı/Ermenek/Erdoğan**, s. 669.

¹⁰² Mahkemenin işletmenin faaliyetini devam ettirme yetkisini komisere vermiş olmasına rağmen borçlunun malvarlığı üzerinde tasarrufta bulunması halinde bu tasarrufun geçersiz olduğu hakkındaki görüş için bkz. **Atalı/Ermenek/Erdoğan**, s. 669.

¹⁰³ Hakkında mühlet kararı verilen kişi aleyhinde artık icra takibi yapılamayacağına ilişkin İcra ve İflas Kanunu'nun 294'üncü maddesindeki yasağın, geçici mühlet verilmemesinden sonra doğan alacaklar için kural olarak varit değildir. (**Akil**, Cenk (2019) 'Konkordato Mühletinin Alacaklılar Bakımından Sonuçları (28.02.2018 Tarih ve 7101 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere Göre)', TBB, Ankara, s. 231).

¹⁰⁴ **Bozer/Göle**, s. 437.

¹⁰⁵ **Poroy/ Tekinalp**, s. 334.

¹⁰⁶ **Kendigelen Abuzer/ Kırca**, İsmail (2019) Kıymetli Evrak Hukuku, 1. Baskı, İstanbul, XII Levha, s. 318.

¹⁰⁷ **Kendigelen**, Çek, s. 328.

luluk tutarının ödenmesi de söz konusu olmayacaktır¹⁰⁸.

Çekte tahrifat, uygulamada çoğunlukla keşide tarihinde ya da bedel üzerinde yapılmaktadır. Keşide tarihinde tahrifat yapılarak muhatap bankaya ibraz edilen çek, gerçek keşide tarihine göre süresinde ibraz edilmiş olmayacağından banka yasal sorumluluk tutarının ödenmemesi gerekir. Dolayısıyla keşide tarihi tahrif edilmiş çek, yine de tahrifattan önceki tarihe uygun şekilde bankaya ödenmek amacıyla ibraz edilmiş ve karşılıksız çıkmışsa, banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi gerekir. Örneğin, keşide tarihini 10.10.2019 ve keşide yeri ile ödeme yeri aynı olan bir çek, Türk Ticaret Kanunu'nun 796'ncı maddesinin birinci fıkrasına göre 20.10.2019 tarihine kadar muhatap bankaya veya takasa odasına ibraz edilmelidir. Fakat bu çekin keşide tarihi tahrif edilerek 18.10.2019 yapılır ama bankaya 20.10.2019 tarihinde ibraz edilirse, söz konusu ibraz tahrif edilmiş keşide tarihine göre hesaplanan ibraz sürelerine uygun olduğu için bankanın yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğü devam edecektir. Bunun dışında bedelde yapılmış tahrifat esasında keşideci ile cirantalar ve yetkili hamil arasında ihtilaf yaratacak bir meseledir. Muhatap banka, keşideci ve lehtar arasındaki bu ilişkiye yabancısıdır. Bedelde tahrifat halinde, yukarıda zikrolunan diğer şartlar da var ise kanaatimizce banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi daha uygun olacaktır. Zira bedelinde tahrifat yapılmış çek, keşideci tarafından düzenlenmiş bir çek olması suretiyle keşidecinin yani hesap sahibinin banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi yönündeki iradesini de içerir.

¹⁰⁸ Hatta uygulamada, ibraz edilen çekteki keşideci imzasının, çek hesabı sahibinin banka kayıtlarındaki imza örneği ile benzeşmemesi durumunda dahi bankaları bu çeki işleme almamakta; çekin arka yüzüne imzanın keşideciye ait olmadığı şerhini düşerek, mezkûr çeki hamile iade etmektedirler. Bankaların, ileride sahte imzalı bir çeki ödemekten doğabilecek olası sorumluluklarını bertaraf etmek gayesiyle bu şekilde davrandıkları aşikârdır. Lakin bankaların yaptığı bu işlemin hukuken yerindeliği de meçhuldür. Çalışmamızın hacmini gereksiz yere artırmamak adına söz konusu tartışmaya bu kısımda girmiyoruz.

4. İleri Keşide Tarihli Çekte Banka Yasal Sorumluluk Tutarının Ödenmesi

İleri keşide tarihli çekte banka yasal sorumluluk tutarının ödenmesi meselesine ayrıca değinilmesinde fayda görüyoruz. Bilindiği üzere, çek temel niteliği gereği her ne kadar bir ödeme aracı olsa ve vade içermese de keşide tarihi olarak fiili düzenleme tarihinden daha ileri bir tarih yazılabilmesi sebebiyle uygulamada tabiri caizse bir "vadedeli çek" yaratılmıştır¹⁰⁹. İleri keşide tarihli çeklerin piyasada sıklıkla kullanılmaya başlanması ve çekin ödeme aracı olması sebebiyle mülga Türk Ticaret Kanunu'nun 707'nci maddesinin ikinci ve meri Türk Ticaret Kanunu'nun 795'inci maddesinin ikinci fıkraları gereği çekin üzerinde yazılı bulunan keşide tarihinden önce ibraz edilse dahi ibraz gününde ödenmesinin gerekmesi kuralı uygulamada ciddi sorunlar yaratmıştır. Çünkü ticaret hayatında kişiler çeklerini ileri tarihli keşide etmek suretiyle kendilerini en azından ibraz süresi içerisinde çek hesaplarında gerekli karşılığı bulundurmamakla yükümlü addetmişler ve dolayısıyla çekin üzerinde yazılan (ileri) keşide tarihinden önce ibraz edilmesi halinde karşılıksız çıkma ihtimali epey artmıştır.

Uygulamada yaşanan bu sorunları önlemek adına kanun koyucu ilk olarak 18.02.2009 tarihli 5838 sayılı kanunla mülga Çek Kanunu'na geçici 2. maddeyi ekleyerek 31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olduğunu hükme bağlamıştır. İbrahim yasağı olarak adlandırılacak bu düzenleme 14.12.2009 tarihli 5941 sayılı Çek Kanunu ile 31.12.2011 tarihine, bu kanunda değişiklik yapan 6273 sayılı kanunla önce 31.12.2017 tarihine, daha sonra da 7061 sayılı kanunla 31.12.2020 yılına kadar uzatılmıştır. Böylece uygulamada yaratılan "vadedeli çekte" kanun koyucu eliyle bir bakıma yasal dayanak sağlanmıştır. Kanaatimizce üç kere uzatılan ibraz yasağı süresinin daha ileri

¹⁰⁹ İleri keşide tarihli çekler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çöİ, Hüseyin Cem (2004) 'İleri Tarihli Çekte İlişkin Sorunlar', AÜHF, C. 53, S. 1, s. 195 vd.

tarihlere uzatılmasına devam edilecek veya bu müessese kalıcı hale gelecektir.

İbraz yasağı kapsamında bir çekin üzerinde yazılı olan keşide tarihten önce bankaya ibraz edilmesi geçersiz sayılacağından, böyle bir çek için karşılıksız işlemi yapılamayacak, karşılıksız işlemi yapılamadığı için de banka yasal sorumluluk tutarı ödenmeyecektir. Çekin, üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu da sona ereceğine göre, beş yıllık sürenin ibraz yasağı hakkındaki düzenleme sebebiyle çek bankaya ibraz edilmeden geçirilmiş olması halinde banka yasal sorumluluk tutarı artık ödenmeyecektir. Örneğin üzerinde baskı tarihi olarak 01.03.2014 tarihi bulunan bir çek, 01.02.2020 ileri keşide tarihli olarak düzenlendiğinde, 31.12.2020 tarihine kadar ibraz yasağı sebebiyle 01.02.2020'den önce bankaya ibraz edilemeyecektir. Bu çek için bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu ise 01.03.2019 tarihinde sona erecektir. Dolayısıyla bu çek üzerinde yazılı bulunan tarihte ibraz edilip de karşılıksız çıksa bile yetkili hamile banka yasal sorumluluk tutarı ödenemeyecektir.

Burada çözüme kavuşturulması gereken diğer bir mesele ise şudur: Çek hamillerine ileri keşide tarihli çekleri 31.12.2020 tarihine kadar bankaya ibraz etmeleri yasağını ihdas eden Çek Kanunu'nun geçici 3'üncü maddesinin beşinci fıkrası hükmü, yasama organınca bir kez daha uzatılmadığı veya kalıcı bir hüküm haline getirilmediği takdirde 01.01.2021 tarihi itibarıyla artık yürürlükte olmayacaktır. Başka bir deyişle 01.01.2021 tarihinden itibaren ileri keşide tarihli çekler, Türk Ticaret Kanunu'nun 795'inci maddesinin ikinci fıkrası gereği üzerinde yazılı olan keşide tarihten önce bankaya ibraz edilebilecektir. Peki, üzerinde yazılı olan keşide tarihten önce bankaya ibraz edilen çekin karşılıksız çıkması halinde banka yasal sorumluluk tutarını ödemek zorunda kalacak mıdır? Yoksa bankalar sadece üzerinde yazılı olan keşide tarihten önce hesaplan ibraz süresi içerisinde

de ibraz edilen ve karşılıksız çıkan çekler için mi yasal sorumluluk tutarını ödemek zorundadırlar? 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 2'nci maddesinin onuncu, 3'üncü maddesinin sekizinci ve 5'inci maddesinin birinci fıkraları gibi muhtelif hükümlerine bakıldığında, karşılıksız çeke bağlanan bir takım hukukî sonuçların –örneğin, müracaat borçlularına hukukî takibin başlatılması veya cezai sorumluluklar gibi- doğabilmesi için çekin, üzerinde yazan keşide tarihten önce kanunî ibraz süreleri içerisinde ibraz edilmiş ve karşılıksız çıkmış olması gerekir. Fakat bankalara karşılıksız çıkan her çek için belli bir miktar yasal sorumluluk tutarı ödeme yükümlülüğü yükleyen aynı kanunun 3'üncü maddesinin üçüncü fıkrasının ilk cümlesinde kanun koyucu yukarıda örnekleri verilen hükümlerden farklı olarak sadece “*süresinde ibraz edilen*” ifadesini kullanmıştır. Başka bir deyişle kanun koyucu yasal sorumluluk tutarını ihdas ettiği mezkûr düzenlemede, bu tutarın ödenme yükümlülüğünün sadece üzerinde yazılı olan keşide tarihten önce hesaplanan kanuni ibraz süreleri içerisinde ibraz edilen çekler için söz konusu olduğu anlamına gelecek bir ifade kullanmamıştır. Şayet kanun koyucunun isteği bu yönde olsa idi aynı kanun içerisinde bazı yerlerde “*üzerinde yazan keşide tarihten önce kanuni ibraz süreleri içerisinde*” ifadesini kullanırken 3'üncü maddenin üçüncü fıkrasında “*süresinde ibraz edilen*” ifadesini kullanmazdı. Kanun koyucu, çeke ilişkin bir hukukî sonucun uygulanabilmesi için o çekin üzerinde yazılı olan keşide tarihten önce hesaplanan kanunî ibraz süreleri içerisinde ibraz edilmesi gerektiğini düşündüğü yerlerde bunu lafzen açıkça ifade etmeyi tercih etmiştir. Bankaların karşılıksız çıkan çekler için yasal sorumluluk tutarını ödemekle yükümlü olmaları için Çek Kanunu'nun 3'üncü maddenin üçüncü fıkrasına göre çekin süresi içerisinde ibrazı yeterlidir. Türk Ticaret Kanunu'nun 795'inci maddesinin ikinci fıkrası ileri keşide tarihli çeklerin üzerinde yazılı olan keşide tarihten önce bankaya ibrazına müsaade ettiği için kanaatimizce böyle bir ibraz da Çek Kanunu'nun ifadesi

ile “*süresinde ibraz*” olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, 01.01.2021 tarihinden sonra hamil ileri keşide tarihli çekini üzerinde yazan keşide tarihinden önce bankaya ibraz eder ve bu çekin karşılığı bulunmazsa banka ona yasal sorumluluk tutarını ödemeye mecburdur¹¹⁰. Peki, böyle bir ödeme durumunda çekin aslı muhatap bankada mı yoksa hamilde mi kalacaktır? Bu da çözümü gereken bir meseledir. Zira hamilin, kanun koyucunun çekin üzerinde yazılı olan keşide tarihine göre ibraz edilmesine bağladığı hukuki sonuçlardan istifade edebilmesi için bu çekin üzerinde yazılı olan keşide tarihine göre hesaplanan ibraz süreleri içerisinde tekrar ibraz edilmesi gerekir. Kanaatimizce böyle bir durumda muhatap banka yasal sorumluluk tutarını ödediğini “*karşılıksızdır işlemi*” yapmadan çekin üzerine şerh düşmeli, hamile imzalatığı ön ve arka yüzünün fotokopisini muhafaza edip; çekin aslını mutlaka hamile geri vermelidir¹¹¹. Taraflar arasında gözetilmesi gereken menfaatler dengesine en uygun çözümün bu olduğunu düşünmekteyiz.

IV. SONUÇ

Çalışmamıza ilişkin çıkardığımız sonuçlar şu şekildedir:

- Ülkemizde çek, iktisadi ve ticari hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş ve çek ile yapılan işlemler izlenen hukuk siyasetinin bir sonucu olarak özel kanunlarla ayrıca düzenlenmiştir.
- 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesi uyarınca muhatap banka, karşılıksız çıkması halinde ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için belirli bir tutarı ödemekle yükümlü kılınmıştır. Bu yükümlülüğün kaynağının mezkûr kanundaki ifadesi ile çek hesabı sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönüleme-

yecek bir gayrinakdi kredi sözleşmesi olarak kabul edilmiştir.

- Söz konusu yükümlülüğün ihdasına amil olan saik, çek ile işlem yapan ve çeki elinde bulunduran hamilin, çek karşılıksız kalsa bile banka tarafından en azından yasal sorumluluk tutarının ödeneceğini bilmesi ve bu suretle piyasada çeke olan güvenin artırılmasıdır.

- Çekin karşılıksız çıkması halinde bankaya tahmil olunan yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünün kaynağını teşkil eden muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesinin hukuki niteliğinin ne olduğu konusunda doktrinde yeterli bir araştırmanın yapılmadığı görülmektedir.

- Bu sözleşme, çek defterinin teslimi ile kurulduğu için real sözleşmedir.

- Söz konusu sözleşmeden kaynaklı yükümlülüğünü muhatap banka üçüncü bir kişiye (*keşideci dışındaki hamile*) ifa edeceği ve üçüncü kişinin de edimin ifasını talebe yetkili olduğu ve fakat bu yetki geri alınamayacak olduğu için bu sözleşme üçüncü kişi yararına sözleşmenin özel bir türüdür.

- Çekin karşılıksız çıkması halinde muhatap bankanın yasal sorumluluk tutarını ödemesinden sonra çek hesabı sahibinin bu tutarı bankaya ödeme yükümlülüğü doğacağı için bu sözleşme eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmedir. Fakat muhatap banka ödediği tutarı faizi ile birlikte talep eder ve hesap sahibinin bankaya faiz ödeme yükümlülüğü doğarsa, bu yükümlülük hesap sahibi bakımından bir asli edim yükümlülüğü olur. Bu sebeple de söz konusu sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme halini alır.

- Karşılıksız kalan çek bedelinin müracaat borçlularından talebi amacıyla kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla icra takibine konu edilmesi halinde, takip talebine konu “*asıl alacak*” toplam çek bedeli değil, ödenen banka yasal sorumluluk tutarının tenzilatı ile ortaya çıkan bedel olacaktır. Dolayısıyla banka yasal sorumluluk tutarını ödemesinin, esasında

¹¹⁰ Aynı yönde görüş için bkz. **Narbay**, Şafak, (2019) ‘5941 sayılı Çek Kanunu’nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi’, THD, Y. 5, S. 43, s. 93-95; Aksi yönde görüş için bkz. **Kendigelen**, Çek, s. 307; **Bozer/Göle**, s. 443.

¹¹¹ **Narbay**, s. 94-95.

bir nevi “kısmi ödeme” olarak değerlendirilmesi gerekir.

- Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesine göre çeklerin üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erer. Sürenin başlangıç tarihinin çek baskı tarihi olarak belirlenmesi yerinde bir tercihtir. Zira böylece bankaların çek yapraklarından kaynaklı gayrinakit risklerini kendi bankacılık sistemlerinde uzun ve belirsiz bir süre izlemeleri önlenmiş olur.

- Konkordato talep ederek hakkında mühlet kararı verilen kişinin düzenlediği (*mühlet kararından önce veya sonra*) çeklerin ödenip ödenmeyeceği ve bu bağlamda muhatap bankanın yasal sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı uygulamada ciddi problemlere neden olmaktadır. Bu konuya ilişkin görüşlerimizi çeşitli ihtimallerine dikkate alarak yukarıda ayrıntılı olarak izah ettik. Lakin kanaatimizce doktrin ve uygulamadaki tartışmaları sonlandırmak adına kanun koyucu konkordato özelinde çeki ilişkin hükümler ihdas etmelidir.

- Çek Kanunu’nun geçici 3’üncü maddesi gereğince ileri keşide tarihli çeklerin 31.12.2020 tarihine kadar üzerinde yazılı keşide tarihinden önce banka ibraz edilmesi geçersiz sayılacağından, böyle bir çek için karşılıksız işlemi yapılamayacak, karşılıksız işlemi yapılamadığı için de banka yasal sorumluluk tutarı ödenmeyecektir. Fakat 01.01.2021 tarihinden sonra ileri keşide tarihli bir çekin üzerinde yazılı olan keşide tarihinden önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması halinde muhatap bankanın yasal sorumluluk tutarını ödemekle yükümlü olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akil**, Cenk (2019) ‘Konkordato Mühletinin Alacaklılar Bakımından Sonuçları (28.02.2018 Tarih ve 7101 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere Göre)’, TBB, Ankara, s. 227-252.
- Akyol**, Şener (2008) Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Aral**, Fahrettin/**Ayrancı**, Hasan (2019) Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 12. Baskı, Yetkin, Ankara.
- Arkan**, Sabih (2011) Ticari İşletme Hukuku, 15. Baskı, BTHAE, Ankara.
- Atalı**, Murat/ **Ermenek**, İbrahim/ **Erdoğan**, Ersin (2019) İcra ve İflas Hukuku, Yetkin, Ankara.
- Bozer** Ali/ **Göle** Celal (2018) Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Bası, Ankara, BTHAE.
- Can**, Halil/ **Güner**, Semih (1999) Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Can**, Mertol (2019) Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, 4. Baskı, İmaj Yayınevi.
- Çöl**, Hüseyin Cem (2004) ‘İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar’, AÜHFHD, C. 53, S.1, s.195-220.
- Domaniç**, Hayri (1988) Ticaret Hukukunun Genel Esasları, 4. Baskı, İstanbul.
- Eren**, Fikret (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara, Yetkin.
- Eriş**, Gönen (2004) Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara: Seçkin.
- Göle**, Celal (1989) Çek Hukuku, Ankara, AÜSBF, s. 56; **Tekil**, Müge (1997) Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, Beta
- Gümüş**, Sefer (2014) Bankacılıkta Pazarlama, İstanbul, Hiperlink.
- Günay**, Erhan (2017) Uygulamalı Çek Rehberi, 6. Baskı, Seçkin, Ankara.
- Helvacı**, Mehmet/ **Aksu**, Raziye (2017) ‘Çekte Basım Tarihinin Muhatap Bankanın Sorumluluğuna Etkisi’, MÜHFHAD, Cilt 23, S. 2, s. 223-248.
- İnan**, Ali Naim, Borçlar Hukuku Genel Hükümler (1971), Birinci Kitap, Ankara. (Kısaltılmışı: Birinci Kitap)
- İnan**, Ali Naim (1973) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İkinci Kitap, Ankara. (Kısaltılmışı: İkinci Kitap)
- Kahyaoğlu**, Emin Cem (2010) ‘5941 Sayılı Çek Kanunu İle Bazı Tespitler’, KHAD, S. 67-68, s. 140-148.
- Karakehya**, Hakan/**Boran Güneysu**, Nilüfer (2019) ‘Konkordatonun, Çekle İlgili “Karşılıksızdır” İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçundan Kaynaklı Cezai Sorumluluğa Etkisi’, AHBVÜHFHD, C. XXIII, S.4, s. 3-46.
- Kendigelen**, Abuzer (2006) Çek Hukuku, İstanbul, Arıkan.
- Kendigelen** Abuzer (2019), Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Bası, İstanbul, Oniki Levha. (Kısaltılmışı: Çek)
- Kendigelen** Abuzer/ **Kırca**, İsmail (2019) Kıymetli Evrak Hukuku, 1. Baskı, İstanbul, XII Levha.
- Kılıçoğlu**, Ahmet M. (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Baskı, Ankara, Turhan.
- Kınacıoğlu**, Naci (1999) Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Nobel Yayın.
- Kırca**, İsmail (2009) ‘Çek Hukukuna İlişkin Muhtelif Sorunlar’, Bankacılar Dergisi. S. 71, s. 98-100.
<<https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/sayi71.pdf>> s.e.t. 29.11.2019. (Kısaltılmışı: Sorunlar)

Kırca, İsmail (2010) '5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans (22 Ocak 2010)', Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Kırca, İsmail (2010) 'Çekin İbraz Edildiği Şube Muhatap Bankanın Kanunen Ödemekle Yükümlü Olduğu Tutarı Ödemelidir!', Batider, C. XXVI, S.1, s. 71-77.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip (1978) Borçlar Hukuku Dersleri, Genel Hükümler, İstanbul.

Mahmutoğlu, F. Selami (2003) Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suç ve İdari Suçlar, Ankara, Seçkin

Moroğlu, Erdoğan/ **Kendigelen**, Abuzer (2014) İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bası, İstanbul.

Narbay, Şafak, (2019) '5941 sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi', THD, Y.5, S.43, s. 65-97.

Oğuz, Sefer/ **Demirkapı**, Ertan / **Okuyan**, H. Aydın (2017) 'Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi', Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, C. XII S. II, s.177, <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/387704>> s.e.t.: 26.11.2019.

Oğuzman, Kemal/ **Öz**, Turgut (2016), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I, 14. Bası, İstanbul. (Kısaltılmışı: C.I)

Oğuzman, Kemal/ **Öz**, Turgut (2016), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II, 14. Bası, İstanbul. (Kısaltılmışı: C. II)

Öztaş, Fırat (2019) Kıymetli Evrak Hukuku. 23. Baskı, Ankara, Yetkin.

Poroy, Reha / **Tekinalp**, Ünal (2019) Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 23. Baskı, İstanbul, Vedat.

Pulaşlı, Hasan (2019) Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 7. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Reisoğlu, Seza (2003) Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara. (Kısaltılmışı: 2003)

Reisoğlu, Seza (2010) 'Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar',

<https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/SR_yeni_cek_kanunu_ve_degerlendirilmesi_07012010.pdf> s.e.t: 26.11.2019.

Reisoğlu, Seza (2011) Çek Hukuku, Ankara.

Sirmen, Lale (1992) Türk Özel Hukukunda Şart, BTHAE, Ankara.

Tandoğan, Haluk (1969) Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri, Ankara.

Tekil, Müge (1997) Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, Beta.

Tuna, Ergun/ **Göç Gürbüz**, Diğdem (2018) Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak, 10. Baskı, İstanbul, Beta.

Ülgen, Hüseyin/ **Helvacı**, Mehmet/ **Kendigelen**, Abuzer/ **Kaya**, Arslan (2015) Kıymetli Evrak Hukuku, 10. Bası, İstanbul, XII Levha.

Von Tuhr, Andreas (1983) Borçlar Hukuku (Çeviri: Cevat Edege), Ankara

Yavuz, Cevdet (2011) Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), Beta Yayınevi, İstanbul.

Yararlanılan İnternet Kaynakları:

<<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasan/2012Yili/Kanmetni/6273ss.pdf>> s.e.t. 26.11.2019.

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi (2019) 'Bankalara İbraz Edilen ve Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Bilgileri'

<https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1928/Bankalara_Ibraz_Edilen_ve_Karsiliksiz_Islemi_Yapilan_Cek_Bilgileri_-_Temmuz_2019.pdf> s.e.t. 15.09.2019.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2019) 'Karşılıksız Çek Yaprağı İçin Bankanın Sorumlu Olduğu Tutar'

<<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/T-CMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Bankacilik+Verileri/Karsiliksiz+Cek+Yapragi+Icin+Bankanin+Sorumlu+Oldugu+Tutarr/>> s.e.t. 26.11.2019.

TBMM (2019) 'Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu'

<<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss58m.htm>> s.e.t. 26.11.2019.

www.kazanci.com.tr s.e.t. 25.11.2019.